

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Географічний факультет
Кафедра географії та методики її навчання

Кваліфікаційна робота
на тему «МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ»

Спеціальність: 014.07 Середня освіта (Географія)
Освітня програма: Середня освіта (Географія)

Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Грабовського Василя-Дениса Миколайовича

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат географічних наук, доцент
Семеген Оксана Олегівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат географічних наук, доцент
Заставецький Тарас Богданович

Тернопіль – 2025

АНОТАЦІЯ

Грабовський В.-Д. М. Метод проєктів як інструмент формування компетентностей на уроках географії. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2025. 96 с.

У роботі досліджено особливості застосування методу проєктів у навчанні географії як засобу формування ключових компетентностей учнів. Проаналізовано теоретичні та методичні засади проєктного навчання, доповнено класифікацію навчальних проєктів з урахуванням специфіки шкільного курсу географії. Запропоновано систему навчальних проєктів для учнів 6-11 класів, визначено етапи їх упровадження та підходи до оцінювання результатів навчальної діяльності.

Розроблені методичні рекомендації, приклади проєктів та інструментарій оцінювання можуть бути використані вчителями географії в освітньому процесі для підвищення ефективності формування компетентностей учнів.

Ключові слова: метод проєктів, географія, проєктне навчання, компетентнісний підхід, ключові компетентності.

ABSTRACT

Hrabovskyi V.-D. M. The project method as a tool for the formation of competences in geography lessons. Master's qualification thesis for the degree of Master's in speciality 014.07 Secondary education (Geography). Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil, 2025. 96 p.

The paper examines the features of using the project method in teaching geography as a means of forming key competences of students. The theoretical and methodological principles of project learning are analyzed, the classification of educational projects is supplemented taking into account the specifics of the school geography course. A system of educational projects for students in grades 6-11 is proposed, the stages of their implementation and approaches to assessing the results of educational activities are determined.

Methodological recommendations, examples of projects and assessment tools have been developed that can be used by geography teachers in the educational process to increase the effectiveness of forming students' competences.

Key words: project method, geography, project-based learning, competence-based approach, key competences.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Поняття про метод проєктів у навчанні	8
1.2. Історичний розвиток методу проєктів	16
1.3. Класифікація методу проєктів та вимоги до його використання	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ	34
2.1. Значення методу проєктів у формуванні ключових компетентностей учнів	34
2.2. Діяльність учителя у формуванні ключових компетентностей здобувачів освіти через метод проєктного навчання.....	41
2.3. Інструментарій оцінювання діяльності учнів за різними видами проєктів	47
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.....	55
3.1. Проєкти для учнів 6-ого класу.....	55
3.2. Проєкти для учнів 7-ого класу.....	61
3.3. Проєкти для учнів 8-ого класу.....	67
3.4. Проєкти для учнів 9-ого класу.....	70
3.5. Проєкти для учнів 10-ого класу.....	74
3.6. Проєкти для учнів 11-ого класу.....	80
РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ	84
4.1. Аналіз результативності впровадження методу проєктів у навчальному процесі.....	84
4.2. Аналіз результатів анкетування учнів, батьків і вчителів	85
ВИСНОВКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що слово «проект» (з латинської мови *proektus* – кидання вперед) має декілька значень: план споруди, або задум чогось чи організація великих самостійних починань і форма побудови цілеспрямованої діяльності.

Проект в освіті – це процес створення нових форм спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нового змісту та технологій освіти, нових способів і технік педагогічної діяльності і мислення.

Предметом проектування є створення умов розвитку освіти в цілому, переходу її одного складу в інший.

Дослідження доводять, що в процесі виконання проекту суб'єктивно навчання розвиває:

- операції мислення;
- навички пошуку інформації;
- навички аналізу, експериментування;
- навички прийняття рішень;
- уміння самостійної роботи і роботи в групах;
- навички застосування і поглиблення знань;
- творчість, активність, ініціативність.

Проектна діяльність – це можливість для кожного школяра безперервно і послідовно розвиватися і вчитися (саморозвиватися) на шляху засвоєння таких цінностей, як майстерність, інтелектуальність та творчі здібності.

За іншою думкою, проектна діяльність – це така діяльність, за якої під керівництвом та за підтримки вчителя здійснюється активна творча самодіяльність учня в процесі навчання.

У концепції розвитку загальної середньої освіти ставиться завдання по формуванню цілісної системи універсальних знань, умінь і навичок, а також досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності учнів, тобто ключових компетентностей, визначаючих сучасну якість змісту освіти.

Відбувається процес переведення системи освіти із системи, що здійснює процес «проходження програм» і засвоєння сукупності предметних знань, в систему працюючу на «результати», на формування певних якостей особистості учня, заданих на даному етапі розвитку суспільств.

Система, що стоїть на одній основі – «знаннями» ставить іншу основу – «компетентнісну» .

Для формування компетентностей необхідна діяльність. У період шкільного навчання сформована проєктна діяльність учнів на елементарному рівні дозволяє організовувати самостійну роботу дітей як цілеспрямовану і змістовну, надати організаціям рамки усім видам діяльності, що використовуються в проєкті.

Крім вирішення проблем і задач, власне освіти у сучасному суспільстві проєктний підхід широко використовується для вирішення проблем і прийняття рішень.

Об'єктом дослідження є навчальний процес на уроках географії.

Предметом вивчення є застосування методу проєктів як інструменту формування компетентностей учнів.

Метою дослідження є комплексне вивчення ефективності застосування методу проєктного навчання на уроках географії для формування ключових компетентностей учнів. Зокрема, дослідження спрямоване на аналіз впливу цього методу на академічні досягнення, розвиток мотивації до навчання, критичного мислення, творчих здібностей, умінь працювати в команді, самостійно вирішувати навчальні завдання та застосовувати здобуті знання в практичній діяльності.

Виходячи з мети дослідження, були сформульовані такі **завдання**:

- Провести аналіз історичного розвитку методу проєктів та його становлення в освітній практиці та класифікацію методів проєктів і визначити їх особливості у контексті шкільного навчання географії.

- Визначити вплив методу проєктів на формування ключових компетентностей учнів, зокрема критичного мислення, уміння працювати в команді та застосовувати знання на практиці.
- Вдосконалити типологію та форми проєктної діяльності для учнів 6-11 класів у шкільному курсі географії.
- Обґрунтувати етапи впровадження методу проєктів у навчальний процес з географії та роль учителя у його реалізації.
- Розробити інструментарій оцінювання результатів проєктної діяльності учнів.
- Спланувати і впровадити практичні проєкти в навчальний процес з географії та проаналізувати їх ефективність, надати рекомендації щодо підвищення ефективності використання методу проєктів у формуванні компетентностей учнів.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися теоретичні методи, такі як аналіз, синтез, порівняння і узагальнення наукових джерел для обґрунтування теоретичних основ методу проєктів. Емпіричні методи включали спостереження за навчальним процесом, проведення анкетування серед учнів, батьків і вчителів. Практичні методи передбачали безпосередню розробку та впровадження проєктів на уроках географії та оцінювання отриманих результатів. Історичний метод застосовувався для аналізу розвитку методу проєктів у педагогіці, а статистичний - для опрацювання даних, отриманих під час дослідження, зокрема анкетування й оцінювання успішності учнів.

Наукова новизна отриманих результатів:

- Уточнено класифікацію методів проєктів із урахуванням специфіки шкільного курсу географії.
- Визначено роль методу проєктів у формуванні ключових компетентностей учнів, зокрема інформаційної, громадянської та соціальної.

- Розроблено алгоритм впровадження методу проєктів у навчальний процес із географії для учнів 6-11 класів.
- Запропоновано інструментарій оцінювання результатів проєктної діяльності учнів з урахуванням різних типів проєктів.
- Доведено ефективність методу проєктів для підвищення академічної успішності, мотивації до навчання, розвитку творчих і дослідницьких умінь учнів.

Базою дослідження був Золочівський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №2 імені Маркіяна Шашкевича. Загальна кількість учнів, які брали участь у дослідженні склала 90 осіб.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження мають практичну цінність і можуть бути використані у шкільному курсі географії для розробки інтерактивних уроків, що базуються на методі проєктів. Вони також можуть стати основою для створення посібників та методичних рекомендацій для вчителів, які впроваджують проєктне навчання. Ці напрацювання будуть корисними для організації тренінгів і семінарів з метою підвищення кваліфікації педагогів. Запропоновані підходи до оцінювання результатів проєктної діяльності можуть бути впроваджені в навчальні програми для підвищення якості освітнього процесу. Робота сприяє вдосконаленню методики формування ключових компетентностей учнів, таких як уміння працювати в команді, критичне мислення, самостійність і творчість, що є важливими складовими сучасного навчання.

Структура і обсяг магістерської роботи. Наукове дослідження складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел інформації. Загальний обсяг роботи – 96 сторінок, включаючи 6 сторінок списку використаних джерел інформації. Робота проілюстрована 13 рисунками, 24 таблицями та 16 фотографіями.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття про метод проєктів у навчанні

Сучасні вимоги до освіти вимагають значних змін у підходах до навчального процесу. У контексті швидкої глобалізації, розвитку технологій та зростання інформаційного навантаження, освітня система повинна не тільки забезпечувати учнів знаннями, але й сприяти формуванню у них здатностей до критичного аналізу, творчого мислення та самостійної діяльності. Відповідно до цих вимог, методи навчання повинні бути не лише орієнтовані на засвоєння фактичних знань, але й на розвиток умінь застосовувати ці знання в різноманітних реальних умовах, зокрема, у вирішенні практичних завдань, що виникають у процесі навчання. Одним із таких підходів є метод проєктів, який акцентує увагу на інтеграції теоретичних знань і практичних умінь, даючи учням можливість самостійно здійснювати дослідницьку, пошукову і творчо спрямовану діяльність.

Метод проєктів передбачає не лише виконання завдань, але й активну участь учнів у процесах планування, аналізу та реалізації результатів, що сприяє розвитку їхнього інтелектуального потенціалу. Використання цього методу в навчальному процесі дозволяє сформувати не лише професійні знання, а й важливі компетенції для життя в сучасному світі, такі як здатність до співпраці, комунікації, розв'язання комплексних проблем і прийняття обґрунтованих рішень. Важливим аспектом є те, що навчання через проєктну діяльність не обмежується лише набуттям нових знань, а й сприяє формуванню в учнів критичного ставлення до отриманої інформації, розвитку їхньої ініціативи, здатності до самостійного планування та реалізації задумів у реальному житті.

Інноваційна педагогічна технологія є орієнтованою на активне залучення учнів до практичної діяльності, що сприяє розвитку їхніх компетенцій і

творчого потенціалу. У загальному сенсі термін "проект" походить від латинського слова "projectus", що означає "кинутий уперед", і має на увазі попереднє планування чи задум. Це може бути як розробка законопроекту або плану забудови, так і конкретне завдання з чітко визначеними цілями, що вимагає виконання певної сукупності заходів для досягнення бажаного результату. Проект у педагогічному контексті передбачає цілеспрямовану діяльність, спрямовану на створення нового продукту чи результату через виконання низки взаємопов'язаних дій.

Метод проектів в освітньому процесі ґрунтується на тому, що учні не лише отримують теоретичні знання, але й активно застосовують їх для вирішення реальних проблем чи створення проектів, що завершуються практичним результатом. Згідно з концепцією А. Дахіна, проект може бути як планом (наприклад, концепцією чи програмою), так і конкретною діяльністю, що включає дослідницький аспект. Важливою рисою проектної діяльності є її орієнтованість на створення нової системи чи об'єкта через вирішення поставлених завдань.

Метод проектів розглядається через різні призми, і кожен автор визначає його відповідно до своїх уявлень і досвіду (таблиця 1.1). Згідно з трактуванням Вільяма Кілпатрика, метод проектів є особливою формою організованої діяльності, в рамках якої педагог направляє учнів до самостійної реалізації конкретної мети. Важливим є те, що учень не просто виконує завдання, а бере участь у всіх етапах створення продукту, що включає не лише виготовлення, але й презентацію результатів роботи. Такий підхід підкреслює активну роль учня в навчанні та сприяє формуванню важливих навичок планування та самопрезентації [23].

Л. С. Василевська акцентує увагу на розвитку проєктувальних навичок учнів, орієнтуючи їх на ефективне використання інформації, здобутої під час навчання. Вона підкреслює, що метод проектів не лише сприяє практичному застосуванню знань, але й дозволяє учням критично організовувати свою діяльність, розвивати самостійність у прийнятті рішень. В результаті цього учні

здобувають важливі навички, що дозволяють їм діяти конструктивно в реальних ситуаціях [8].

Г. М. Ісаєва визначає метод проєктів як освітню технологію, яка наближає навчальний процес до реального життя, інтегруючи теорію і практику. Вона вважає, що проєктна діяльність дозволяє учням набувати навичок пошукової діяльності та проблемного мислення, що є важливими у сучасному світі. Особливу увагу Ісаєва приділяє організації пошукової діяльності, що стимулює активне залучення учнів до вирішення практичних задач [22].

Згідно з трактуванням С. Б. Кримського, метод проєктів є організованою діяльністю, що об'єднує теоретичні і практичні аспекти. В його розумінні проєкт – це не лише продукт діяльності, а й процес, що передбачає застосування знань для створення нових рішень у реальних ситуаціях. Це має важливе значення для підготовки учнів до реальних викликів у професійному житті, адже учні отримують можливість застосовувати набуті знання для вирішення конкретних проблем [28].

Е. С. Полат підкреслює, що метод проєктів є складним і різноманітним. Він вважає, що цей метод включає не лише пошукову і дослідницьку діяльність, а й використання різних методів і технологій для розв'язання складних проблем. Це сприяє розвитку в учнів аналітичного мислення і творчої ініціативи, що є необхідними для досягнення успіху в навчанні та професійній діяльності [37].

Н. В. Бібік і його колеги Ващенко Л.С., Локшина О.І., Овчарук О.В. вважають метод проєктів складною та інноваційною формою організації освітнього процесу. Вони наголошують, що проєктна технологія стимулює активну взаємодію учнів з навколишнім середовищем, що дозволяє працювати в команді та розвивати критичні компетенції, необхідні для успішного вирішення соціальних і професійних завдань. Важливим аспектом є те, що цей метод допомагає учням не лише здобувати знання, але й розвивати навички взаємодії з іншими, що важливо для майбутньої професійної діяльності [6].

Ці різноманітні трактування методу проєктів демонструють його багатогранність і важливість інтеграції теорії та практики в навчанні. Завдяки цьому метод проєктів допомагає учням здобувати необхідні навички для ефективного функціонування в сучасному світі.

Таблиця 1.1

Тлумачення методу проєктів різними науковцями

Визначення поняття	Автор
Метод проєктів – це спеціально організований педагогом і самостійно реалізований тими, хто навчається, на основі суб'єктивного визначення мети комплексу дій, що завершує створення продукту, який складається з об'єкта праці, виготовленого в процесі проєктування, і його представлення у вигляді усної та письмової презентації.	Кілпатрик В. [23]
Метод проєктів – процес, який розвиває проєктувальні навички його учасників, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати набуті знання на практиці, формує вміння самостійно конструювати власну діяльність.	Василевська Л.С. [8]
Метод проєктів – це освітня технологія, яка спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.	Ісаєва Г.М. [22]
Метод проєктів – це систематична форма діяльності організації у взаємозв'язку її теоретичних і практичних аспектів.	Кримський С.Б. [28]
Метод проєктів – це комплекс пошукових, дослідницьких, графічних та інших видів робіт, виконаних із застосуванням практичного або теоретичного розв'язання суттєвої проблеми.	Полат Е.С. [37]
Проектна технологія – інноваційна форма організації освітнього середовища, в основі якої лежить комплексний характер діяльності тимчасового колективу спеціалістів в умовах активної взаємодії з навколишнім середовищем.	Бібік Н.М. [8]

Суть методу проєктів полягає в тому, щоб стимулювати інтереси учнів до визначеної проблеми, забезпечити їх необхідними знаннями й навичками для її вирішення, а також організувати проєктну діяльність, що передбачає практичне застосування отриманих результатів. Важливо, щоб результат проєкту повинен

бути осмислений, видимий та застосовуваний у реальній практиці. Для досягнення цього учням потрібно навчитися самотійно мислити, знаходити та вирішувати проблеми, застосовувати знання з різних галузей, прогнозувати можливі наслідки різних варіантів розв'язання проблеми, а також установлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Успіх методу проєктів значною мірою залежить від того, наскільки учні готові самотійно або спільними зусиллями вирішувати проблеми, застосовувати необхідні знання і досягати реальних та відчутних результатів. Вміння використовувати метод проєктів вчителем є показником його високої кваліфікації та прогресивності у професійній діяльності, що орієнтована на творчий розвиток учнів. Важливою є здатність педагога організовувати спільну діяльність учнів як індивідуально, так і в групах.

Центральним аспектом проєктного навчання є створення умов для самотійного усвідомлення учнями природничо-наукових проблем, що мають для них життєву значущість. Це означає, що освітній процес вибудовується таким чином, щоб школярі не просто засвоювали готові знання, а навчалися аналізувати інформацію, формулювати власні висновки та шукати оптимальні шляхи розв'язання поставлених завдань.

Успішна реалізація цієї методики ґрунтується на чітко визначених завданнях, які забезпечують не лише інтелектуальний, а й соціальний розвиток учнів. Зокрема, проєктне навчання допомагає:

- розвивати самотійне мислення та здатність до пошуку інформації, що сприяє активному пізнанню;
- формувати комунікативні навички, необхідні для ефективної роботи в команді;
- оволодівати дослідницькими методами, зокрема збором, аналізом та критичним осмисленням інформації;
- навчати висувати гіпотези, розв'язувати проблемні ситуації та аргументовано формулювати висновки.

Завдяки комплексному підходу, проєктна діяльність виконує низку важливих функцій:

- Дослідницька – передбачає пошук та аналіз нової інформації;
- Аналітична – сприяє критичному осмисленню отриманих відомостей;
- Прогностична – допомагає вибудовувати припущення щодо можливих шляхів розв’язання проблеми;
- Перетворювальна – орієнтована на практичну реалізацію знань;
- Унормувальна – забезпечує встановлення критеріїв і стандартів виконання завдань;
- Конструктивна – спрямована на розробку ефективних стратегій для досягнення поставлених цілей.

Для успішного впровадження проєктної технології необхідно враховувати низку чинників:

- вікові особливості учнів, що впливають на їхні пізнавальні процеси;
- створення сприятливих психолого-педагогічних умов для співпраці між педагогами та дітьми;
- активна взаємодія між вихователями, учнями, батьками та іншими учасниками навчального процесу;
- побудова освітнього процесу з урахуванням логіки діяльності учнів, що підвищує їхню мотивацію до навчання;
- використання проблемних запитань, які стимулюють пошукову активність і самостійність у розв’язанні завдань;
- створення середовища для творчої діяльності, що дозволяє дитині експериментувати, аналізувати і відкривати нові знання;
- забезпечення атмосфери співпраці без елементів змагання, що сприяє розвитку внутрішньої мотивації;
- формування у школярів впевненості в собі та задоволення від спільної роботи над проєктами.

Реалізація проєктної технології в освітньому процесі повинна бути організована з дотриманням низки основних дидактичних принципів, що забезпечують комплексний підхід до формування учнівських компетентностей. Ці принципи мають за мету не лише передачу знань, а й розвиток когнітивних, емоційних та соціальних навичок учнів, що в свою чергу сприяє їхньому самовдосконаленню та самоактуалізації.

Перш за все, важливим є принцип взаємозв'язку навчання, виховання та розвитку, що забезпечує гармонійне поєднання когнітивної, емоційно-вольової та діяльнісно-поведінкової сфер особистості. Залучення учнів до різноманітних форм навчально-пізнавальної діяльності має на меті не лише засвоєння нових знань, а й цілеспрямоване формування загальних і спеціальних здібностей, стимулювання пізнавальних інтересів та задоволення потреби в саморозвитку. У цьому контексті проєктна діяльність виконує функцію стимулятора інтелектуального зростання, сприяючи розвитку навичок критичного мислення, аналітичної діяльності та здатності до самостійного вирішення проблем.

Принцип гуманізації, своєю чергою, передбачає визнання учня як основної соціальної цінності та акцентує увагу на максимальному розкритті його індивідуальних здібностей, нахилів і потенціалу. Освітній процес, орієнтуючись на гуманістичні цінності, сприяє задоволенню особистісних потреб учнів, що є надзвичайно важливим для формування їхньої мотивації до навчання та розвитку.

Принцип науковості передбачає формування в учнів наукового світогляду, що відповідає актуальному рівню розвитку науки і технологій. Це сприяє розвитку здатності до узагальнення, аналізу та застосування наукових принципів у реальних ситуаціях, що, в свою чергу, розвиває їхнє критичне мислення та дозволяє ефективно вирішувати практичні завдання.

Принцип оптимізації акцентує увагу на ефективному використанні ресурсів, необхідних для організації навчального процесу, з урахуванням конкретних умов, можливостей учнів і педагогів. Його метою є вибір найбільш оптимальних шляхів реалізації навчально-пізнавальної діяльності, що

забезпечує досягнення максимальних результатів з мінімальними затратами часу та зусиль.

Принцип мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів спрямований на створення таких умов, за яких учні займають активну особистісну позицію у навчальному процесі. Це забезпечує не лише глибоке засвоєння знань, а й стимулює учнів до самостійної розробки і реалізації власних ідей, що є важливим аспектом їхнього пізнавального розвитку.

Нарешті, принцип активності, свідомості та самостійності учнів передбачає спонукання їх до цілеспрямованої самостійної навчально-пізнавальної діяльності, що активно сприяє розвитку здатності до самоконтролю, саморефлексії та вдосконалення особистісних якостей. Цей принцип закладає основу для формування в учнів потреби в самостійному освоєнні нових знань, аналітичному осмисленні результатів своєї діяльності та прагненні до самовдосконалення.

Отже, проєктне навчання виступає цілісною дидактичною системою, що базується на закономірностях логіко-психологічного засвоєння знань у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Його концептуальна основа полягає в стимулюванні розвитку аналітичного та критичного мислення, здатності до самостійного конструювання знань і мобільної орієнтації в інформаційному просторі.

Інтеграція теоретичних знань із практичним їх застосуванням формує основу для усвідомленого осмислення навчального матеріалу, забезпечуючи його зв'язок із реальним соціокультурним контекстом. Цей підхід не лише сприяє актуалізації пізнавального інтересу, а й ініціює когнітивну активність, що є необхідною умовою розвитку особистісних і професійних компетентностей. Отже, проєктна діяльність у навчальному процесі є ефективним інструментом формування самостійності, рефлексивності та здатності до продуктивного розв'язання складних проблем, що, своєю чергою, забезпечує підготовку учнів до інтеграції в динамічний соціум.

1.2. Історичний розвиток методу проєктів

Метод проєктів виник на початку XX століття в США як реакція на традиційні методи навчання. У той час навчання часто базувалося на теоретичних знаннях, які не завжди мали практичне застосування або реальний зв'язок з життєвими проблемами учнів. Це викликало невдоволення як серед учителів, так і серед учнів, адже учні не могли побачити значення отриманих знань у реальному житті. Таким чином, метод проєктів став альтернативою, яка намагалася забезпечити більш тісний зв'язок між навчальним процесом і реальними потребами та інтересами учнів.

Метод проєктів, що став основою для багатьох сучасних педагогічних підходів, розвинувся під впливом ідей Джона Дьюї, американського філософа та педагога, який розглядав навчання як процес активної участі учнів. Він вважав, що діти повинні не лише отримувати знання, але й активно залучатися до їхнього відкриття та застосування через практичну діяльність. Дьюї критикував традиційні методи навчання, які не враховували інтереси та потреби учнів, і вважав, що навчальний процес має бути організований навколо реальних проблем, з якими стикаються діти в повсякденному житті [30].

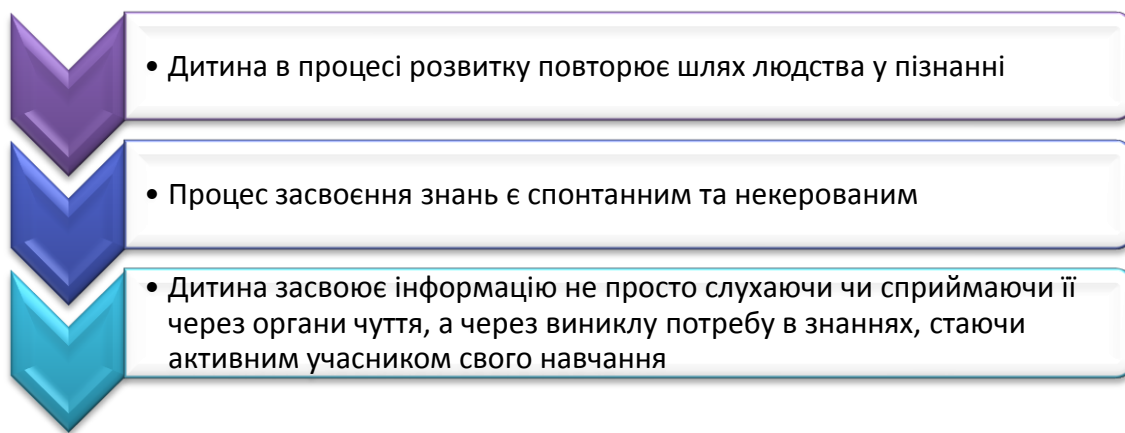

Рис.1.1. Основні ідеї теорії Джона Дьюї

Основою педагогічної концепції Дьюї є ідея, що навчання повинно ґрунтуватися на досвіді учнів, а не лише на абстрактних знаннях. Він стверджував, що учень активно пізнає навколишній світ не тільки через слухання або сприймання інформації, але й через власні дії, які ведуть до розв'язання реальних проблем. У цьому контексті пізнання стає не пасивним

процесом, а активним, де учні виступають як суб'єкти навчання, що формують свої знання через дослідницьку діяльність. Дьюї пропонував, що знання не можна просто передавати від вчителя до учня. Учень має самостійно здійснювати процес пізнання, що є більш ефективним і стійким методом. У цьому сенсі проєктний метод виступає як ідеальний спосіб навчання, оскільки він передбачає створення умов, в яких учні беруть на себе активну роль у вирішенні реальних завдань. Підхід Дьюї також передбачав, що процес навчання має бути тісно пов'язаний із життям учнів, їхньою грою та працею, що забезпечує високу мотивацію для навчання.

З точки зору теорії Дьюї, пізнання відбувається через проблему, яку учень сам ставить або стикається з нею у процесі взаємодії з навколишнім світом. Це дозволяє учню не тільки засвоювати інформацію, але й розвивати критичне й абстрактне мислення, необхідне для розв'язання складних завдань. Знання стають результатом практичного досвіду, а не лише теоретичного навчання.

Вільям Кілпатрик, один із головних послідовників Джона Дьюї, значно розвинув ідею методу проєктів, надавши власну інтерпретацію цієї педагогічної концепції. Він вважав, що навчальний процес повинен бути побудований як серія дослідів, де кожне нове завдання або проєкт базується на знаннях, отриманих від попередніх досвідів. Кілпатрик підкреслював, що лише діяльність, яка пов'язана з реальним життям учнів, відповідає їхнім інтересам і забезпечує ефективне навчання. Цей підхід мав на меті зробити навчання більш змістовним та значущим для дітей.

Основною ідеєю В. Кілпатрика було те, що навчання має ґрунтуватися на активному досвіді учнів, а не лише на теоретичних знаннях. Він стверджував, що дитина повинна бути не просто слухачем, а активним учасником у процесі здобуття знань. Проєкти, за його визначенням, є цілеспрямованими діями, які виконує група учнів, об'єднаних спільним інтересом. У таких проєктах учні самостійно визначають мету, планують її реалізацію, виконують завдання та оцінюють результати. Це дозволяє не тільки отримати нові знання, а й розвивати навички самостійного мислення та прийняття рішень [58].

Кілпатрик розрізняв кілька типів проєктів, які відрізняються за своєю метою та змістом (рис.1.2). Всі вони мають певну специфіку, залежно від завдання, яке потрібно вирішити. Перший тип – продуктивний проєкт, в рамках якого учні створюють щось матеріальне або реалізують конкретну ідею. Другий тип – споживчий проєкт, що передбачає естетичне сприймання та переживання створених матеріалів, наприклад, коли люди дивляться на картину, що була створена в рамках продуктивного проєкту. Третій тип – проєкт розв'язання проблеми, який спрямований на вирішення складних інтелектуальних або психологічних проблем. І останній тип – проєкт-вправа, який спрямований на практичне застосування здобутих знань і навичок.

Рис.1.2. Типи проєктів за В. Кілпатриком [58]

За В. Кілпатриком, важливим аспектом проєктної діяльності є активна взаємодія учнів у групах. Він вважав, що колективна робота, спрямована на досягнення спільної мети, є потужним стимулом для розвитку творчих здібностей учнів. Усе це сприяє не лише здобуттю нових знань, а й формуванню навичок співпраці, вирішення проблем і самоорганізації, що є важливими для їхнього подальшого розвитку в реальному житті.

У той же час за кордоном, зокрема в США, Великій Британії, Бельгії, Ізраїлі, Фінляндії, Німеччині, Італії, Бразилії, Нідерландах та інших країнах, ідеї Джона Дьюї та метод проєктів знайшли широку підтримку і стали популярними завдяки поєднанню теоретичних знань з їх практичним застосуванням для вирішення реальних проблем у спільній діяльності учнів. Цей підхід сприяв розвитку критичного мислення у дітей, оскільки навчання було пов'язано з реальними життєвими ситуаціями.

Виконання проєктів здійснювалось за певною послідовністю: від вибору проєкту до усвідомлення завдання, що стоїть перед учнем, обговорення наслідків і результатів виконаної роботи. Вчитель відігравав роль наставника, допомагаючи організувати цей процес.

Метод проєктів сприяв розвитку таких важливих аспектів у навчанні, як:

- усвідомлення зв'язку школи з реальним життям;
- активне залучення учнів до планування власної діяльності;
- вибір засобів для виконання завдання;
- використання набутого життєвого досвіду в процесі навчання;
- застосування індивідуальних і групових методів навчання;
- інтеграція позакласних і позашкільних форм роботи;
- розвиток уміння планувати і підбивати підсумки роботи;
- навички оцінки результатів власної діяльності.

Кінець XIX – початок XX століття можна вважати періодом активного розвитку методу проєктів, який отримав нове дихання завдяки інноваційним підходам у педагогічній практиці. Згідно з Л. Довгополовим, цей період визначався як «Проект як новітній підхід до вирішення теоретичних та практичних проблем освіти та виховання». Такий підхід передбачав інтеграцію навчальних завдань із реальними життєвими ситуаціями, а також активне залучення учнів до процесу самостійного пізнання.

Елементи методу проєктів стали активно використовуватися в експериментальних школах Європи у 20-30-х роках минулого століття. Вони стали частиною педагогічної практики багатьох інноваційних шкіл, серед яких особливо виділяються прибічники "нової школи" в Англії, зокрема А. Аейлех. У цих школах відзначалася тенденція до максимальної свободи учнів, що дозволяло їм самостійно обирати напрямки навчання та здійснювати дослідження відповідно до своїх інтересів. У Бельгії школу "Ермітаж" О. Декролі було побудовано так, щоб навчальний процес максимально враховував інтереси учнів, а матеріал тісно пов'язувався з оточуючим їх життям. Це

сприяло розвитку у школярів здатності самостійно формулювати проблеми та знаходити шляхи їх вирішення, застосовуючи отримані знання на практиці.

З кінця 30-х до кінця 50-х років XX століття інтерес до методу проєктів у педагогічній науці почав згасати. Це, ймовірно, було спричинено надмірним впровадженням методу в практику та втомою вчителів від його використання. Тому цей період можна визначити як етап «згасання інтересу» до методу проєктів.

Проте вже у 60-х роках у США з'явилася модель навчання, яка мала багато спільних рис із методом проєктів. Це була модель «Індивідуального навчання», яка включала подрібнення навчального матеріалу, підбір навчальних засобів, індивідуальну та групову роботу учнів, а також контроль педагога за результатами роботи.

У 60-70-х роках була розроблена нова модель навчання в США – «Школа майбутнього», де застосовувався метод проєктів. Учні працювали за індивідуальними планами або самостійно, під керівництвом учителя. Враховувалася як індивідуальна, так і групова робота, що знову нагадувало метод проєктів.

У цей період також були створені альтернативні школи, такі як ті, що працювали за освітніми системами Монтесорі чи Френе, де значну увагу приділяли розвитку творчих здібностей учнів та їхній самостійній роботі. Однак, попри експерименти з відміною класно-урочної системи та впровадження проєктних завдань, багато з цих шкіл не досягли високих результатів через відсутність чіткої організації навчального процесу.

У 60-80-х роках у Великій Британії та інших країнах Західної Європи виникли заклади, де поєднувалися індивідуальні та групові заняття з учнями. Наприклад, у Коутессторп коледжі в графстві Лестершир роль учителя зводилась до того, щоб максимально сприяти учням у виконанні ними обраного змісту занять.

У цей же час зросла популярність «відкритих шкіл», де навчання було тісно пов'язане з оточуючим середовищем, а учні активно займалися

самоосвітою. Як і в методі проєктів, значна увага приділялася позакласній і позашкільній діяльності.

Метод проєктів став важливою складовою різноманітних інноваційних освітніх підходів, але з часом вони зазнали певних труднощів через відсутність чіткої організації та ефективності в контексті традиційної системи навчання.

У цей період метод проєктів активно розвивався як частина альтернативних освітніх практик, що намагалися замінити традиційні методи навчання. Одним з таких підходів став проєкт спільного або кооперативного навчання, що отримав популярність у 80-90-х роках у США. Тут акцент робився на відповідальності учнів за своє навчання та за навчання інших членів групи, взаємодопомозі, індивідуальній незалежності, а також на оцінюванні та перспективах поліпшення виконання завдань. Цей підхід був важливим елементом альтернативних форм навчання, таких як кооперативні навчальні моделі в університетах штатів Балтімора, Міннесота та Каліфорнія.

Крім того, в цей період відзначалася критика традиційних підходів, що супроводжувалася пошуками нових форм і методів навчання. У науковій праці «Цілісна школа» (1990 р.), написаній німецькими педагогами, підкреслювалося, що нові форми та методи навчання повинні не просто замінювати старі, а й розвивати досвід активного та самостійного навчання учнів. Метод проєктів активно розвивався в країнах, таких як США, Великобританія, Бельгія, Ізраїль, Фінляндія, Німеччина, Італія, Бразилія, Нідерланди, і став важливим інструментом у навчальному процесі. Метод проєктів відновив свою популярність завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань і їх практичного застосування.

Метод проєктів почав активно проникати в усі рівні освіти, від школи до вищих навчальних закладів. Сучасна педагогіка активно застосовує метод проєктів для розвитку навичок вирішення реальних проблем, сприяючи формуванню у студентів критичного мислення, самостійності, творчості та здатності до колективної роботи. Тому метод проєктів сьогодні є важливою складовою сучасних педагогічних технологій, і його впровадження в

навчальний процес сприяє не тільки розвитку теоретичних знань, але й практичних навичок, необхідних у постіндустріальному суспільстві.

Загальна історія розвитку методу проєктів у світовій педагогіці демонструє його еволюцію від ідеї активного навчання до ефективного інструменту для формування самостійності, критичного мислення та творчості учнів. Ці підходи мали значний вплив на освітні системи багатьох країн, зокрема, на українську педагогіку.

На початку 20-х років метод проєктів в Україні став частиною педагогічної реформи. Його популяризація була пов'язана з ідеями активізації навчання, інтеграції теоретичних знань з практичною діяльністю та розвитку учнів через трудове виховання. Педагоги та науковці того часу, зокрема В.М. Шульгін, А.Ф. Петрович, Л.С. Миловидов, М.В. Крупенін, В.В. Ігнат'єв, активно сприяли розвитку методу проєктів, вважаючи його основним засобом реформування школи в "школу життя", що має навчати учнів не тільки знанням, а й практичним навичкам, творчому мисленню, соціальній взаємодії.

Метод проєктів на той час був орієнтований на вирішення реальних проблем, і учні активно працювали над завданнями, що мали практичне значення для суспільства і виробництва. Цей метод надавав великий акцент на індивідуалізацію навчання, врахування інтересів та схильностей учнів, що сприяло розвитку їхніх ініціатив та самостійності. У 1931 році метод проєктів був заборонений в Україні через його недоліки в організаційній практиці. Цей підхід не зміг вирішити деякі проблеми, такі як:

- Надмірне витрачання часу на неструктуровану діяльність;
- Зниження ролі вчителя як основного носія знань;
- Відсутність мотивації у частини учнів до проєктної роботи;
- Недостатньо розроблене методичне забезпечення для ефективного впровадження цього методу.

Ці труднощі змусили владу зробити висновок, що метод проєктів не дає глибоких знань з окремих предметів, і він був відкинутий на рівні офіційних

освітніх стандартів. З того часу в українських школах метод проєктів був замінений традиційною репродуктивною формою навчання.

Попри заборону, у середині ХХ століття в Україні почалося відродження ідей проєктного навчання, що було пов'язано з загальноєвропейським трендом на оновлення педагогічних методик і пошук нових форм навчання, які відповідали викликам часу. В цей період метод проєктів здобув нове значення і став частиною комплексного підходу до навчання, в якому поєднувалися різні методи:

- Малі групи для роботи над проєктами;
- Рольова гра;
- Дискусії;
- Мозковий штурм;
- Рефлексія.

Під впливом міжнародних тенденцій метод проєктів набув популярності в педагогічній практиці, і його почали використовувати для розвитку творчих здібностей учнів, організації дослідницької діяльності, формування соціальних навичок.

У 90-х роках ХХ століття метод проєктів почав знову набирати популярності в Україні, що стало можливим завдяки міжнародним освітнім ініціативам, зокрема через участь українських шкіл в міжнародних програмах та проєктах. Сучасні освітні реформи і впровадження технологій особистісно орієнтованого навчання сприяли відновленню інтересу до проєктного навчання. Зараз метод проєктів активно застосовується в навчальному процесі, особливо у вищій школі та школах, де заохочується інтеграція знань з різних галузей [46].

Рис.1.3. Метод проектів сьогодні

Метод проектів в Україні в даний час є важливим інструментом для підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності, розвитку критичного мислення, а також навичок вирішення реальних проблем. Застосування цього методу в навчанні дозволяє учням отримати досвід роботи в команді, вирішувати нестандартні завдання і застосовувати знання в реальному житті.

В Україні цей метод залишається актуальним і набуває нових форм у відповідності до вимог часу, ставши частиною сучасних освітніх технологій.

1.3. Класифікація методу проектів та вимоги до його використання

Метод проектів є ефективним способом організації освітнього процесу, який дозволяє учням застосовувати набуті знання на практиці, розвивати самостійність, аналітичне мислення та навички співпраці. Він ґрунтується на вирішенні конкретних навчальних чи дослідницьких завдань, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та підвищенню мотивації до навчання.

Використання цього підходу в освітньому процесі потребує врахування ряду важливих аспектів, зокрема чіткого визначення цілей, етапів реалізації, методів оцінювання та забезпечення відповідних ресурсів. Крім того, успішність реалізації залежить від організаційної структури навчального процесу, рівня підготовленості учасників та педагогічної підтримки.

Одним із ключових питань є узгодження цього підходу з загальними освітніми програмами та стандартами. Важливо, щоб завдання, що виконуються в межах проєктної діяльності, були не лише цікавими та практичними, але й сприяли досягненню передбачених навчальних результатів. Це вимагає ретельного планування та визначення основних принципів, на яких ґрунтується застосування такого підходу.

Метод проєктів є надзвичайно гнучким та багатоаспектним підходом до навчання, який дозволяє адаптувати освітній процес до потреб учнів та специфіки навчального матеріалу. Його ефективність пояснюється тим, що він охоплює різні форми діяльності, сприяє розвитку критичного мислення, самостійності та творчих здібностей. Завдяки своїй варіативності цей метод використовується в різних освітніх системах і може бути адаптований відповідно до конкретних педагогічних завдань.

При оволодінні вчителем методу проєктів необхідно насамперед розуміння того, що проєкти можуть бути різними за своєю структурою, змістом, формою реалізації та кінцевою метою. Типологія проєктів може бути умовно визначена за кількома основними ознаками, які відображають специфіку їх організації та проведення в освітньому процесі (рис.1.4).

Рис.1.4. Типологічні ознаки проєкту

Проектна діяльність може мати різні форми та реалізовуватися за різними принципами. Вона може включати як короткотривалі ініціативи, що виконуються в межах одного уроку, так і тривалі проекти, що тривають місяцями чи навіть навчальний рік. Крім того, такі проекти можуть бути як індивідуальними, так і колективними, що дає змогу учням взаємодіяти, розподіляти обов'язки та розвивати комунікативні навички.

Науковці та практики у сфері освіти пропонують різні підходи до систематизації цього методу. В основі таких підходів лежать різні критерії:

- За домінуючою діяльністю учнів (дослідницькі, творчі, практико-орієнтовані, інформаційні, рольові).
- За міжпредметною інтеграцією (монопровєкти, міжпредметні проекти).
- За характером взаємодії учасників (класні, внутрішкільні, регіональні, міжнародні).
- За тривалістю (міні-проекти, короткострокові, тижневі, довгострокові).

Кожен із цих видів має свої особливості та вимагає певних підходів до організації та реалізації. Вибір відповідного типу проекту залежить від цілей навчання, вікових особливостей учнів та наявних ресурсів. Завдяки такій різноманітності метод проектів може ефективно використовуватися у різних навчальних закладах і забезпечувати всебічний розвиток учнів.

Першу спробу класифікації навчальних проектів зробив американський професор Е. Колінгс, який розділив проекти на кілька типів, що відрізняються за характером діяльності учнів та організацією роботи. Зокрема, він виділяє так звані проекти ігор, які передбачають групові заняття, спрямовані на різноманітні ігри, народні танці або драматичні постановки. Такий тип проектів активізує колективну діяльність учнів, дозволяючи їм не лише навчатися, а й розвивати соціальні навички через спільні розваги та творчі процеси. Крім того, Колінгс визначає екскурсійні проекти, що полягають у проведенні цільових екскурсій. Метою таких проектів є глибше розуміння учнями проблем, пов'язаних з навколишньою природою та суспільним життям, що дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичним досвідом. Важливою частиною цієї

класифікації є також оповідальні проєкти, у яких діти займаються створенням розповідей у різноманітних формах: усній, письмовій, вокальній, художній або музичній. Цей тип проєктів дає можливість учням самовиражатися через слово і творчість, що сприяє розвитку їх комунікативних та художніх здібностей. Останнім типом є конструктивні проєкти, які орієнтовані на створення конкретного корисного продукту, наприклад, різноманітних моделей чи виробів, що можуть мати практичне застосування.

Однією з найбільш відомих класифікацій методу проєктів є система, запропонована Є. С. Полат. Вона охоплює кілька ключових аспектів, що дозволяють визначити особливості кожного проєкту та його застосування в навчальному процесі (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація проєктного методу за Є. С. Полат [37]

Критерій	Типи проєктів
За домінуючими методами	Дослідницький, творчий, ігровий, інформаційний, практично-орієнтований
За кількістю учасників	Індивідуальний, парний, груповий
За часом проведення	Короткотривалий, середньотривалий, довготривалий
За характером контактів	Внутрішній (регіональний), міжнародний
За предметно-змістовою ознакою	Монопроєкт, міжпредметний

Одним із головних критеріїв є домінуючі методи, які лежать в основі проєкту. Так, дослідницькі проєкти є однією з найбільш складних і водночас продуктивних форм навчальної діяльності, оскільки вони максимально наближені до справжніх наукових досліджень. Їхня структура включає всі основні етапи наукового пошуку: обґрунтування актуальності теми, визначення проблеми, формулювання предмета й об'єкта дослідження, постановку мети та завдань, висування гіпотез, застосування відповідних методів, проведення

експериментальної або аналітичної роботи, обговорення отриманих результатів, формулювання висновків і окреслення перспектив подальшого дослідження.

Головною особливістю дослідницького проєкту є його логічна послідовність і наукова обґрунтованість. Такий підхід вимагає від учнів не лише знання теоретичних основ, але й уміння застосовувати їх на практиці, аналізувати інформацію, робити висновки на основі отриманих даних. Методологія дослідницького проєкту передбачає використання різноманітних джерел інформації, а також застосування як емпіричних (спостереження, експеримент, анкетування), так і теоретичних методів (аналіз, синтез, узагальнення).

наявність значущої у творчому, дослідницькому плані проблеми;

уміння вчителя ставити ключові та тематичні запитання;

практична значущість очікуваних результатів (публікація, постер, альманах тощо);

самостійна робота учнів на уроці або поза уроком;

структурування змістовної частини проєкту (етапи, завдання, розподіл ролей тощо);

використання дослідницьких методів;

застосування комп'ютерних технологій (для пошуку інформації, спілкування з іншими учасниками проєкту, створення кінцевого продукту проєкту).

Рис.1.5. Умови успішності проєкту

Успішне проведення дослідницького проєкту значною мірою залежить від організації роботи учнів. Вони можуть працювати індивідуально або в малих групах, де розподіляються ролі та обов'язки. Колективний характер дослідження дозволяє розвинути в учнів навички співпраці, вміння брати відповідальність за певний етап роботи, підлаштовувати власний стиль роботи

під командну взаємодію. Важливу роль відіграє педагог, який виступає не як прямий керівник, а як консультант, спрямовуючи учнів у потрібному напрямку та допомагаючи їм знайти відповіді на проблемні питання.

Ефективність дослідницького проєкту значно зростає за умови наявності чітких методичних рекомендацій, що містять інструкції щодо виконання завдань, перелік необхідної та додаткової літератури, критерії оцінювання. У деяких випадках доцільним є поетапний поділ роботи з визначенням конкретних строків для кожного етапу.

Окрім розвитку аналітичного мислення та навичок дослідницької діяльності, такі проєкти сприяють формуванню особистісних якостей учнів. У процесі пошуку вирішення проблеми вони не лише здобувають нові знання, а й розвивають навички критичного мислення, самостійності, наполегливості, здатності до аргументованого відстоювання власної позиції. Особливо це стосується тих дослідницьких проєктів, які мають соціальну значущість і передбачають аналіз актуальних екологічних, соціальних або економічних проблем.

Творчі проєкти вирізняються гнучкістю структури та орієнтацією на креативність учасників. Вони не мають жорстко визначеної послідовності етапів, а їхня логіка розвитку підпорядковується кінцевому результату, який визначається групою залежно від її інтересів та обраної тематики. На відміну від дослідницьких проєктів, що базуються на чітко сформульованих наукових завданнях, творчі проєкти розвиваються в межах жанрових і естетичних вимог, що робить їх особливо ефективними в гуманітарних науках.

Основною характеристикою творчого проєкту є його відкритість до змін і доповнень у процесі роботи. Учні заздалегідь визначають заплановані результати та форму їхньої презентації, яка може бути представлена у вигляді відеофільму, виставки, театральної постановки, колективного твору, рукописного журналу, комп'ютерної презентації, художнього альбому або навіть організованого свята. Проте, незважаючи на відсутність жорсткої

структури, підсумковий продукт потребує чітко продуманого сценарію, що враховує логіку розвитку творчої ідеї та її втілення.

Розробка творчого проєкту часто будується за принципом (рис.1.6), що передбачає послідовне проходження таких етапів: визначення потреби, аналіз існуючих аналогів, розробка концепції, обговорення можливих варіантів реалізації, створення первинного проєкту, його коригування, виготовлення кінцевого продукту та рефлексія. Завдяки цьому учні не лише розвивають креативне мислення, а й отримують навички планування, організації роботи та аналізу отриманих результатів.

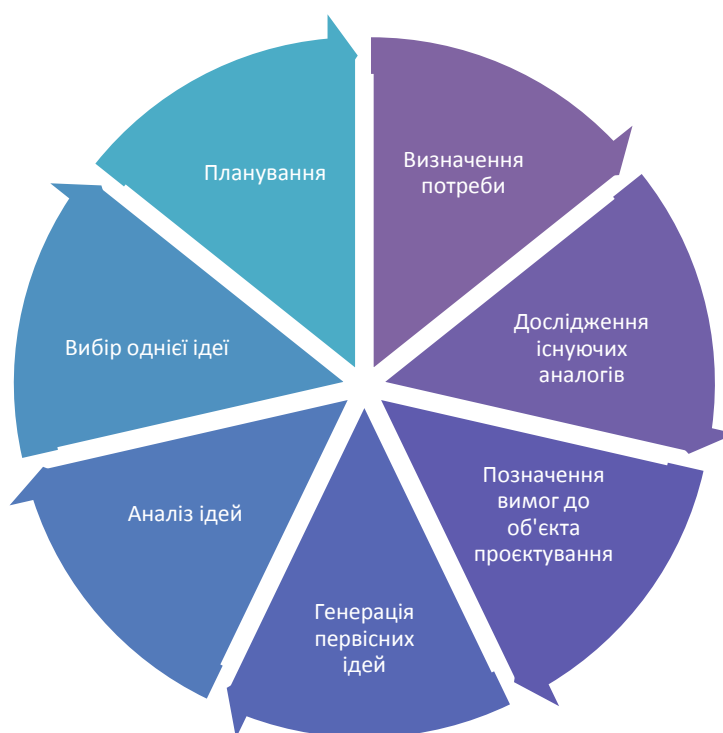

Рис.1.6. Алгоритм проєктної діяльності

Особливістю творчих проєктів є їхня соціальна спрямованість: вони часто включають роботу з громадою, взаємодію з різними соціальними групами, залучення батьків та інших учасників освітнього процесу. Наприклад, організація тематичного свята або випуск шкільної газети передбачає координацію спільних зусиль, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вмінню працювати в команді.

Роль учителя в реалізації творчого проєкту полягає не стільки в безпосередньому керуванні, скільки в підтримці ініціативи учнів, допомозі у визначенні ключових етапів роботи та створенні сприятливих умов для творчої діяльності. Важливою умовою є надання методичних рекомендацій, які допомагають учням організувати процес створення продукту, а також формування критеріїв оцінювання, що враховують не лише кінцевий результат, а й сам процес роботи, залученість учасників та оригінальність ідеї.

Окремо виділяють ігрові проєкти, у яких учні моделюють ситуації чи виконують певні ролі. Наприклад, історичний судовий процес або дебати можуть допомогти глибше зануритися у вивчення теми. Інформаційні проєкти орієнтовані на збір, аналіз та узагальнення інформації, після чого результати представляються широкій аудиторії. Подібні проєкти часто використовуються у вивченні суспільних проблем або історичних подій. Практично-орієнтовні проєкти спрямовані на створення конкретного продукту, такого як навчальні посібники, презентації чи відеоролики, що можуть бути корисними для інших учнів.

Ще одним важливим параметром класифікації є кількість учасників. Проєкти можуть бути індивідуальними, коли учень працює самостійно, парними, що дозволяє учасникам співпрацювати над завданням, або груповими, де розподіл ролей і завдань допомагає досягти кращого результату.

Часовий фактор також відіграє значну роль у визначенні типу проєкту. Деякі з них можуть бути короткотривалими, виконуючись протягом одного-двох уроків, тоді як середньотривалі проєкти займають від одного тижня до місяця. Довготривалі проєкти можуть тривати кілька місяців чи навіть весь навчальний рік, особливо якщо вони охоплюють складні дослідження або міжпредметні завдання.

За характером контактів проєкти можуть бути внутрішніми, реалізованими в межах одного класу чи школи, або міжнародними, що передбачають співпрацю з учнями інших країн. Останні часто базуються на використанні телекомунікаційних технологій, що дозволяє учасникам

працювати над спільними дослідженнями, обмінюватися результатами та співпрацювати у глобальному освітньому середовищі.

Окрім того, важливим аспектом є предметно-змістова спрямованість проєкту. Монопроєкти зосереджуються на вивченні однієї дисципліни, наприклад, фізики, літератури чи біології, тоді як міжпредметні проєкти об'єднують знання з кількох галузей. Наприклад, екологічне дослідження може включати хімічний аналіз, географічне картографування та економічний розрахунок витрат на природоохоронні заходи.

Метод проєктів є одним із найефективніших способів активного навчання, який забезпечує формування ключових компетентностей учнів. Його застосування в освітньому процесі вимагає дотримання певних умов, що гарантують якісне виконання проєктної роботи та досягнення запланованих результатів.

Основні вимоги до навчального проєкту полягають у тому, що робота повинна бути спрямована на вирішення конкретної соціально значущої проблеми – дослідницької, інформаційної чи практичної.

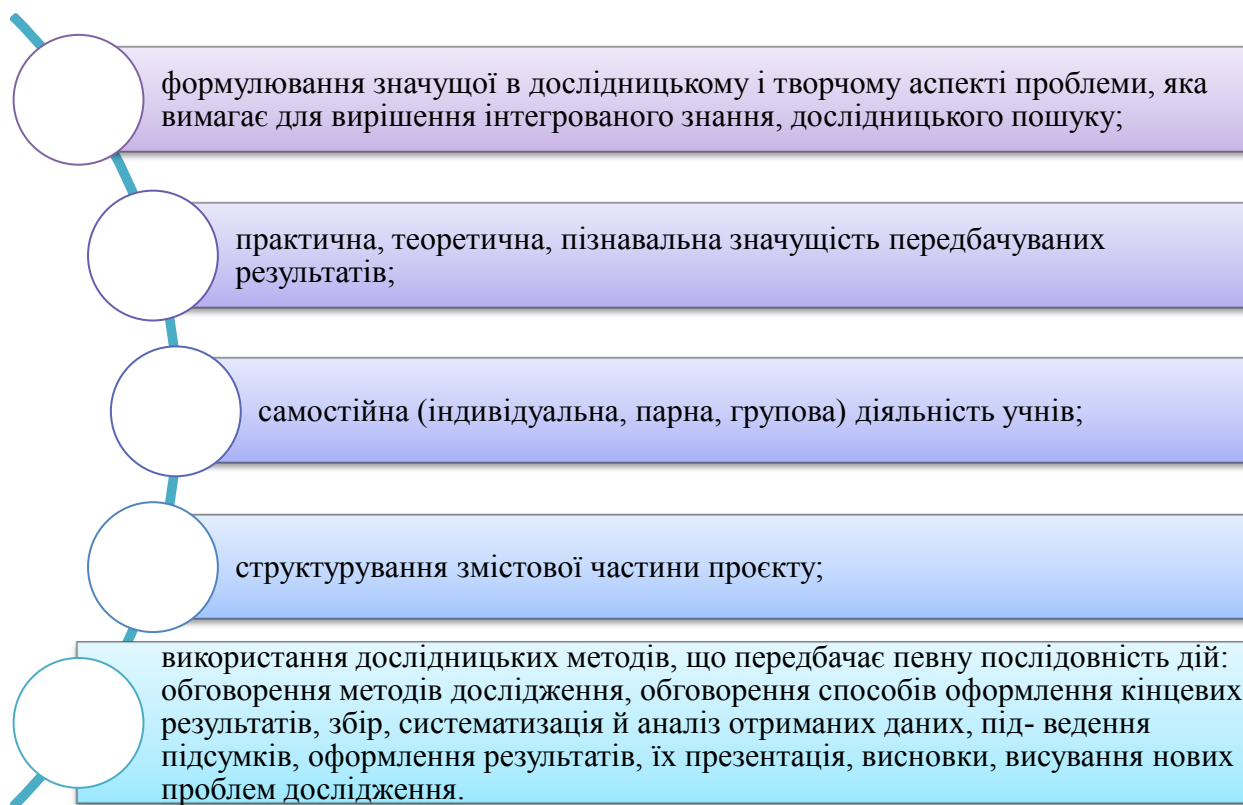

Рис.1.7. Вимоги до використання методу проєктів

Проект починається з проектування та планування, визначення виду кінцевого продукту і форми його презентації. Ключовим етапом є розробка етапів роботи з визначенням термінів, відповідальних осіб і проміжних результатів. Пошук інформації є обов'язковою складовою проекту, що включає збір, аналіз і систематизацію даних, необхідних для вирішення проблеми. Результатом проекту є продукт, який створюється учасниками в процесі виконання завдань, будь то дослідницька робота, макет, презентація, відеофільм або сайт. Завершальним етапом є презентація продукту, під час якої учасники демонструють свої досягнення.

Для ефективної реалізації методу проектів учитель має пройти кілька рівнів підготовки:

1. Інформаційно-теоретичний,
2. Організаційно-практичний,
3. Рефлексивний,
4. Корекційний
5. Методологічний.

Це дозволяє вчителю стати тренером, який здатний допомагати учням не лише виконувати проекти, а й створювати власні майстер-класи для колег.

Вибір теми для проектів може бути як зовнішнім (коли вчитель пропонує тему), так і внутрішнім (коли учні обирають тему відповідно до своїх інтересів і можливостей). Завдяки цьому учні мають можливість проявити власну ініціативу і вибрати тему, яка найбільше їх цікавить, що підвищує мотивацію до роботи.

У підсумку метод проектів є потужним інструментом для розвитку учнів, адже він не тільки сприяє глибшому засвоєнню матеріалу, а й розвиває критичне мислення, креативність, комунікаційні навички та здатність працювати в команді.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

2.1. Значення методу проєктів у формуванні ключових компетентностей учнів

Сучасні вимоги до освіти вимагають формування в молоді таких якостей, як самостійність, ініціативність та відповідальність, що є необхідними для ефективної взаємодії при вирішенні соціальних, виробничих і економічних завдань. Це виховання є важливим фактором у розвитку цивілізації, оскільки здатність кожної особистості приймати обґрунтовані рішення та виконувати відповідальні функції є основою прогресу на глобальному рівні.

Швидке старіння інформації стало основною причиною кризи знаннєвої парадигми. Цикл навчання у середній та вищій школі значно довший, ніж термін актуальності знань. Це робить традиційний підхід до передачі знань від викладача учням малоефективним. В таких умовах нагальним завданням є навчання учнів навичкам здобуття знань, оскільки на ринку праці важливо не тільки мати знання, а й здатність їх застосовувати для виконання професійних і соціальних функцій.

Розв'язання цих протиріч можливе через впровадження компетентнісного підходу, що орієнтований на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей. Цей підхід сприяє формуванню загальної компетентності особистості, яка є інтегрованою характеристикою, що дозволяє діяти в різних контекстах. Компетентнісний підхід може суттєво змінити традиційну орієнтацію професійної освіти, оновлюючи її зміст, методи та технології. Він базується на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах до навчання, оскільки його реалізація передбачає активну участь учня в процесі виконання конкретних дій.

Таблиця 2.1

Основні постулати знаннєвого та компетентнісного підходів [16]

Знаннєвий		Компетентнісний	
Освідченість – це			
Знання	Кожній людині важливо мати в арсеналі основні знання, які служать базою для її діяльності в житті. Це можуть бути різні судження, поняття, правила чи теорії, що допомагають ефективно діяти в різних ситуаціях.	Мої знання	Кожній людині важливо навчитися мислити та осмислювати отримані поняття, правила, теорії тощо, оскільки основою її життєдіяльності є набутий досвід, сформовані власні принципи, стратегії діяльності та уявлення про світ.
Навчально-виховний процес – це			
Процес викладання – переко-нування	Треба докладно передавати ці судження іншим, у цьому мистецтво навчання та виховання	Організова не учителем учіння – самовиховання	Треба активно налаштовувати учня на пізнання, пропонуючи йому діяти, розв’язувати проблеми, експериментувати
Навчання – це			
Вивчення низки предметів	Треба подати учням відібрані "головні" знання, а також забезпечити відповідними уміннями й навичками для їх засвоєння	Формування компетенцій	Учні мають оволодіти низкою умінь та навичок: когнітивних (пізнавальних), креативних (творчих), комунікативних та організаційних з поступовим розвитком інтересу до навчання. Предметні знання, не зникаючи зі структури освіченості, виконують у ній підпорядковану роль
Навчання спрямоване на			
Предмет науки, наук	Загальноосвітні предмети – це системи відповідно упорядкованих змістів навчально-виховного характеру, поєднаних з однієї чи кількох наук	Об’єкти дійсності та фундаментальні об’єкти світу	Компетенції задаються стосовно певного кола предметів, ситуацій або процесів, які належать до реальних об’єктів діяльності, а також до фундаментальних об’єктів освіти

Цей підхід вимагає трансформації змісту освіти, переходу від універсальних моделей до індивідуальних досягнень кожного учня, що можуть бути виміряні. Ключовою особливістю компетентнісного підходу є акцент на результатах освіти, де головним є не просто засвоєння знань, а здатність людини ефективно діяти в різноманітних ситуаціях.

О. Гулай виокремлює три основні підходи до оцінки ефективності освіти в сучасних умовах [16]:

- Підхід, орієнтований на зміст: цей підхід акцентує увагу на тому, що саме викладається, тобто на навчальних програмах та знаннях, які можуть бути застосовані в професійній діяльності учнів;
- Підхід, орієнтований на процес навчання: тут фокусується аналіз реальних явищ і процесів, які відбуваються під час навчання, зокрема процес пізнання та діяльності учнів;
- Підхід, орієнтований на результати: цей підхід оцінює, яку кількість компетентностей, зокрема знань, умінь, навичок і ставлень, здобули учні в результаті навчання.

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «компетентність» визначається по-різному. О. Пометун розглядає компетентність як сукупність знань, умінь, навичок та ставлень, що дозволяють вирішувати різні проблеми, незалежно від контексту. О. Гулай розглядає компетенцію як кінцеву мету освітнього процесу, тоді як компетентність є мірою того, як ця мета досягнута окремими учасниками освітнього процесу. Н. Бібік підкреслює, що компетентності повинні включати ті якості, які дозволяють людині інтегруватися в світовий соціокультурний контекст. Вона виділяє ключові компетентності, які поєднують особистісні та соціальні аспекти освіти і проявляються не тільки під час вивчення предметів, але й через вплив неформальної освіти та соціального середовища [6, 16].

Розуміння освітніх компетентностей потребує не лише визначення їхнього змісту, а й усвідомлення їхньої структури та взаємозв'язку. У сучасній

педагогічній науці розрізняють три рівні компетентностей, що відповідають структурі освітнього змісту:

1. Ключові компетентності мають загальнометапредметний характер і є основою для всіх навчальних дисциплін. Вони охоплюють базові вміння, необхідні для ефективної діяльності в різних сферах життя, зокрема критичне мислення, вміння працювати з інформацією, навички комунікації, співпраці, навчання впродовж життя тощо.

2. Загальнопредметні компетентності формуються в межах певного циклу дисциплін або освітньої галузі. Вони відображають навички, які можна застосовувати у споріднених навчальних предметах, наприклад, аналітичне мислення у природничих науках або вміння працювати з текстами у мовно-літературній галузі.

3. Предметні компетентності є найконкретнішим рівнем і формуються в межах окремих дисциплін. Вони включають спеціальні знання, вміння та навички, які стосуються конкретного предмета, наприклад, здатність аналізувати географічні карти, обчислювати економічні показники або проводити біологічні експерименти.

Одним із ефективних методів формування компетентностей різного рівня є метод проєктів, що дозволяє учням не лише засвоювати нові знання, а й застосовувати їх у реальних ситуаціях. Цей підхід сприяє розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок, вміння самостійно здобувати інформацію та структурувати власне навчання. Особливістю методу є його орієнтація на практичну діяльність, що може відбуватися як у формі індивідуальної, так і групової роботи.

Проєктна діяльність передбачає вирішення певної проблеми, що стимулює учнів до самостійного пошуку шляхів її розв'язання. Важливим аспектом цього підходу є інтеграція знань з різних дисциплін: учні можуть застосовувати інформацію з природничих наук, технологій, мистецтва чи суспільствознавства, що робить навчальний процес більш цілісним і практично значущим.

Ключовим принципом методу проєктів є створення відчутного результату. Якщо проєкт спрямований на вирішення теоретичної проблеми, то його підсумком має бути чітко сформульоване рішення або концепція. Якщо ж він має практичний характер, то учні повинні створити конкретний продукт, який може бути впроваджений у життя – це може бути, наприклад, макет, карта, модель, план заходу тощо.

Навчальна програма «Географія 6-9 класи» включає перелік ключових та предметних компетентностей, які повинні бути сформовані в учнів закладів загальної середньої освіти. До ключових компетентностей належать: спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності, екологічна грамотність і здорове життя, а також обізнаність та самовираження у сфері культури [11, 12].

Ці компетентності мають загальний, універсальний характер і спрямовані на розв'язання широкого спектра завдань у різних сферах особистісного та суспільного життя. У контексті географічної освіти вони набувають особливого значення, оскільки формують у здобувачів освіти здатність аналізувати природні, економічні, соціальні й екологічні процеси, що відбуваються в світі, та приймати відповідальні рішення.

Формування таких компетентностей потребує не лише активної діяльності вчителя, а й залучення учнів до самостійного дослідження навколишнього світу. Особливу роль у цьому відіграє практична та проєктна діяльність, яка розвиває особистісні якості, критичне мислення, навички роботи з інформацією, уміння аналізувати географічні явища та орієнтуватися в сучасних глобальних і локальних процесах.

Однією з найважливіших груп навичок, які формуються в ході проєктної діяльності, є рефлексивні уміння. Вони передбачають здатність учня усвідомлювати свої знання та можливості, аналізувати отриману інформацію та

критично оцінювати власну діяльність. Учні вчаться ставити перед собою запитання: що я вже знаю з цього питання, чого мені не вистачає для його розв'язання, якими шляхами можна знайти необхідну інформацію? Рефлексія допомагає оцінювати свої досягнення, розуміти власні сильні та слабкі сторони, а також бачити шляхи для подальшого вдосконалення.

Важливою складовою навчального процесу є пошукові та дослідницькі навички, що розвиваються в ході виконання проєктів. Учні вчаться генерувати ідеї, винаходити способи розв'язання проблемних ситуацій, залучаючи знання з різних предметних областей. Вони освоюють методи ефективного пошуку інформації у книгах, наукових статтях, інтернет-ресурсах, у результатах експериментальних досліджень. Важливим аспектом є також уміння ставити запитання експертам – учителям, консультантам, спеціалістам у певній галузі. Крім того, учні вчаться висувати гіпотези, перевіряти їх на основі дослідження та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між різними явищами та процесами.

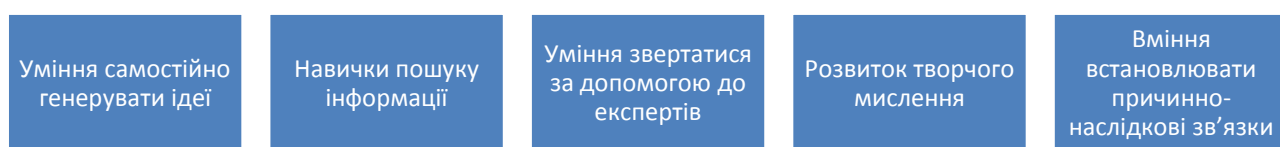

Рис.2.1. Пошукові (дослідницькі) уміння

Оскільки виконання проєктних завдань часто потребує співпраці, школярі набувають умінь і навичок командної роботи. Вони опановують навички колективного планування, розподілу ролей та обов'язків, вчаться взаємодіяти з партнерами незалежно від особистих симпатій чи відмінностей у поглядах. Робота в команді допомагає розвивати толерантність, вміння слухати та враховувати думки інших, навички конструктивної критики та надання зворотного зв'язку. Важливим аспектом є також розвиток взаємодопомоги, коли учні підтримують одне одного у вирішенні складних завдань та спільно шукають оптимальні рішення.

Проектна діяльність сприяє формуванню менеджерських умінь, які необхідні не лише у навчанні, а й у майбутній професійній діяльності. Учні вчаться проектувати та планувати свою діяльність, правильно розподіляти час та ресурси, оцінювати потенційні ризики та прогнозувати наслідки своїх рішень. Вони набувають навичок аналізу виконаної роботи, визначають ефективність обраних методів і коригують свої дії у разі необхідності.

Окреме місце в системі загальнонавчальних навичок займають комунікативні вміння. Вони включають здатність ініціювати навчальну взаємодію, вступати в діалог, ставити запитання, вести аргументовані дискусії та відстоювати свою точку зору. Проектна діяльність передбачає активну участь учнів у комунікаційному процесі, що дозволяє їм вдосконалювати навички ведення переговорів, пошуку компромісів та ефективного представлення своїх ідей.

Останнім етапом проектної діяльності є презентація отриманих результатів, що вимагає від учнів розвинених презентаційних навичок. Вони вчаться чітко та структуровано висловлювати свої думки, виступати перед аудиторією, впевнено тримати себе під час публічних виступів. Крім того, вони освоюють використання різних засобів наочності – презентацій, графіків, схем, відеоматеріалів, що підсилюють ефективність їхніх виступів. Важливим елементом є також уміння відповідати на незаплановані питання, що розвиває швидкість мислення та здатність адаптуватися до нових ситуацій.

Таким чином, проектна діяльність є потужним засобом формування загальнонавчальних компетентностей. Вона допомагає учням розвивати самостійність, відповідальність, аналітичне мислення, комунікативні здібності та здатність до співпраці. Отримані в ході такої діяльності вміння є універсальними та можуть бути застосовані не лише у навчальному процесі, а й у повсякденному житті, що робить їх надзвичайно цінними у сучасному світі.

2.2. Діяльність учителя у формуванні ключових компетентностей здобувачів освіти через метод проєктного навчання

Учитель у проєктному навчанні виконує роль організатора освітнього процесу, створюючи умови для активної пізнавальної діяльності учнів. Його завдання полягає не лише в передачі знань, а й у формуванні компетентностей, необхідних для самостійного навчання та вирішення практичних проблем. Це вимагає продуманої організації навчального середовища, що включає чітке планування роботи, забезпечення раціонального використання часу, створення комфортного психологічного клімату та мотивації учнів до пошуку знань.

У методі проєктного навчання головна роль учителя полягає у фасилітації процесу навчання, коли учні самостійно шукають інформацію, аналізують її, формують висновки та презентують результати своєї роботи. Він не просто навчає, а керує, підтримує, допомагає долати труднощі, стимулює ініціативність та творчий підхід. Взаємодія між учителем та учнем будується на засадах педагогіки співробітництва, де навчальний процес стає спільною діяльністю, а ситуація успіху – невіддільною частиною роботи.

Здатність учителя організувати навчальний процес у проєктному форматі залежить від його професійної майстерності, вміння враховувати індивідуальні особливості учнів, застосовувати методи, що сприяють активному засвоєнню знань. Він повинен створювати проблемні ситуації, заохочувати до самостійного пошуку, формувати культуру спілкування та співпраці, що допомагає учням навчитися аналізувати, оцінювати, знаходити альтернативні рішення.

У процесі проєктного навчання педагогічна підтримка учнів є ключовим чинником успішного розвитку їхніх компетентностей. Учитель не просто спостерігає за діяльністю учнів, а активно допомагає їм долати труднощі, сприяє розвитку самостійності та критичного мислення. Підтримка учнів здійснюється через кілька важливих напрямків. По-перше, це мотиваційна підтримка, яка допомагає учням відчувати цінність власних зусиль та усвідомити значущість виконуваного проєкту. Учитель стимулює інтерес до досліджуваної

теми, формує внутрішню мотивацію через постановку цікавих завдань, реальних проблем і викликів. Важливо, щоб учні бачили, що результати їхньої роботи мають практичну цінність і можуть бути застосовані поза межами навчального процесу.

Другий напрямок – методична підтримка, яка передбачає допомогу у визначенні структури проєкту, виборі оптимальних методів роботи, пошуку необхідних джерел інформації. Учитель навчає учнів плануванню, розподілу ролей у команді, формуванню власної освітньої траєкторії. При цьому важливо зберігати баланс між керуванням і самостійністю, дозволяючи учням робити власні відкриття та набувати досвіду подолання труднощів.

Не менш важливою є емоційна підтримка, яка створює атмосферу довіри та співпраці. Проєктна діяльність часто супроводжується викликами, помилками, необхідністю перегляду підходів. Учитель допомагає учням подолати страх невдачі, розвиває їхню стресостійкість, навчає конструктивному сприйняттю критики та саморефлексії. Підтримка на емоційному рівні формує впевненість у власних силах і стимулює подальший розвиток.

Останній аспект – організаційна підтримка, яка включає створення умов для ефективної роботи над проєктом. Учитель допомагає налагодити комунікацію в групах, контролює дотримання термінів, надає рекомендації щодо використання ресурсів. Важливо забезпечити учнів необхідними інструментами для роботи, сприяти їхній взаємодії з експертами, залучати до освітнього процесу реальних представників різних професійних сфер.

Зміна ролі вчителя від носія знань до фасилітатора є важливим аспектом сучасної педагогіки, що відповідає принципам особистісно орієнтованого та компетентнісного навчання. У традиційній системі освіти вчитель був основним джерелом інформації, а учні виконували пасивну роль слухачів. Однак із розвитком освітніх технологій і зміною підходів до навчання така модель втратила свою ефективність. Сучасний вчитель уже не є лише передавачем знань – він стає фасилітатором, який організовує освітній процес,

допомагає учням розкривати свій потенціал і досягати навчальних цілей через активну взаємодію.

Фасилітація – це процес, що сприяє полегшенню виконання завдань і стимулює ефективне мислення учнів. Вона базується на створенні такого середовища, де кожен учасник має змогу висловити власні ідеї, обговорити альтернативні підходи та вчитися не лише від учителя, а й один від одного. Це сприяє розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок і відповідальності за власне навчання [52].

Перехід від традиційної до фасилітативної моделі супроводжується суттєвими змінами в організації навчального процесу. У фасилітативному підході запитання стають основним інструментом навчання, а різні точки зору сприймаються як цінний ресурс для глибшого розуміння теми. Учитель не просто подає готові відповіді, а стимулює учнів самостійно знаходити рішення, аналізувати та аргументувати свої думки. Помилки більше не є приводом для покарання, а розглядаються як можливість навчитися новому. Це створює безпечне середовище, в якому учні відчують себе впевнено та відкрито висловлюють свої ідеї.

Фасилітатор виконує роль організатора групової взаємодії, допомагаючи учням структурувати свою роботу, ефективно комунікувати та використовувати колективний потенціал. Його завдання – не просто передати знання, а зробити процес навчання продуктивним і водночас комфортним. Використовуються різні методи фасилітації, такі як круглі столи, світове кафе, мозкові штурми та технологія відкритого простору. Ці підходи дозволяють кожному учаснику долучитися до обговорення, сприяють розвитку навичок співпраці та створюють умови для спільного досягнення результатів.

Перехід до фасилітативного стилю змінює не лише роль вчителя, а й загальну атмосферу в навчальному середовищі. Замість класичних лекційних занять з'являються простори для навчання, де учні активно взаємодіють, обговорюють ідеї та спільно шукають відповіді на запитання. Такий підхід

сприяє не лише засвоєнню предметних знань, а й формуванню важливих життєвих компетентностей, що допоможуть учням у майбутньому.

Таблиця 2.2

Порівняльна таблиця навчальних підходів [52]

Традиційний підхід до обговорення	Фасилітаційний підхід до обговорення
Активні учасники забирають більшу частину часу, менш активні залишаються поза увагою.	Усі члени групи залучені до дискусії та мають можливість висловитися.
Запитання сприймаються як критика або виклик правильності сказаного.	Запитання є важливою частиною обговорення, допомагають краще зрозуміти думку інших.
Учасники переривають один одного, через що важко побудувати логічну дискусію.	Кожен має можливість висловитися без переривань, що сприяє ефективному діалогу.
Різні точки зору сприймаються як конфлікт, який намагаються уникати.	Відмінність думок розглядається як природна частина обговорення, що сприяє глибшому аналізу.
Люди більше зосереджені на тому, щоб сформулювати власну репліку, ніж на слуханні інших.	Учасники уважно слухають, бо знають, що їхню думку буде враховано.
Рішення ухвалюють поспіхом, щойно з'являється перша відповідь.	Остаточне рішення ухвалюється лише після того, як усі учасники зрозуміли та прийняли обговорену відповідь.

У процесі організації проєктної роботи вчитель виконує декілька важливих функцій:

- Допомагає учням знайти необхідні джерела для роботи;
- Є джерелом інформації та надає її учням;
- Координує хід проєкту;
- Підтримує та заохочує учнів;
- Стимулює активність учнів у процесі виконання проєкту.

Проєктне навчання є потужним інструментом для формування ключових компетентностей, оскільки воно охоплює широке коло завдань, що сприяють розвитку важливих навичок в учнів. Наприклад, учні розвивають спілкування

державною та іноземними мовами, коли працюють над проєктами, що передбачають використання мов для пошуку інформації, обговорення і представлення результатів. Це дозволяє їм не лише покращити мовні навички, а й розширити світогляд, а також підвищити рівень міжкультурної компетентності. Окрім того, участь у таких проєктах забезпечує формування математичної та природничо-наукової компетентності. Учні активно застосовують математичні методи для обробки даних, використовують наукові підходи для вирішення задач і аналізу результатів, що дозволяє їм реалізовувати свої дослідницькі здібності та робити обґрунтовані висновки.

Зв'язок між цими компетентностями зростає, коли учні використовують інформаційно-цифрові технології для збору, аналізу та презентації результатів своїх досліджень. Створення мультимедійних матеріалів, використання програм для обробки даних, а також взаємодія через цифрові платформи дають змогу не тільки освоїти нові інструменти, а й розвинути інформаційну грамотність, що є необхідною складовою сучасної освіти. Крім того, проєктне навчання сприяє розвитку вміння вчитися впродовж життя. Це вміння зростає, коли учні шукають нові джерела інформації, вивчають нові підходи до вирішення завдань, адаптують свої стратегії в ході роботи над проєктом.

Не менш важливими є ініціативність і підприємливість, які реалізуються через роботу над проєктами, де учні мають можливість проявити свої лідерські якості, творчість та здатність до реалізації ідей. Вони отримують змогу працювати над розробкою нових ідей, створювати власні проєкти, що дозволяє формувати підприємницький дух і вміння брати на себе відповідальність. Під час реалізації таких завдань учні також розвивають соціальну та громадянську компетентності. Вони активно співпрацюють у командах, обговорюють суспільно важливі проблеми, беруть участь у соціальних проєктах, що сприяє формуванню відповідальності перед суспільством.

Оскільки екологічна грамотність і здоровий спосіб життя є невід'ємною частиною сучасної освіти, проєктне навчання дає можливість інтегрувати ці аспекти в реальні практичні завдання. Проєкти з екологічної тематики, зокрема

ті, що стосуються сталого розвитку, охорони навколишнього середовища чи пропаганди здорового способу життя, дозволяють учням не тільки збагатити свої знання, а й активно діяти для змін у реальному житті. Через такі завдання учні навчаються піклуватися про своє здоров'я та про стан навколишнього середовища, що є важливою складовою їхнього особистісного розвитку.

Методи та прийоми, що застосовує вчитель у проєктному навчанні, визначають основний напрям розвитку учнів, активізують процес пізнання та сприяють формуванню необхідних компетентностей. Різноманітні стратегії навчання дозволяють забезпечити інтерактивний та гнучкий підхід, який відповідає індивідуальним потребам учнів.

Таблиця 2.3

Прийоми та методи у проєктному навчанні

Метод/Прийом	Опис методики	Приклад застосування
Дослідницькі методи	Учні самостійно досліджують проблему, висувають гіпотези, аналізують дані.	Дослідження екологічних змін у місцевому середовищі.
Групова та індивідуальна робота	Учні працюють в командах і окремо, що дозволяє сприяти розвитку соціальних і самостійних навичок.	Робота над проєктом у групах з визначенням індивідуальних задач.
Самооцінка та взаємооцінка	Учні оцінюють свої результати та результати однокласників, вчать давати конструктивний зворотний зв'язок.	Оцінка виконаних завдань у групі за певними критеріями.
Презентаційні навички	Учні презентують результати своєї роботи, вдосконалюючи навички публічних виступів та комунікації.	Презентація результатів на шкільній конференції.

Методи та прийоми, які застосовуються вчителем у проєктному навчанні, безпосередньо впливають на ефективність навчального процесу. Використання дослідницьких методів дозволяє учням самостійно знаходити рішення, розвивати критичне мислення та здатність до самостійного навчання.

Організація групової та індивідуальної роботи допомагає враховувати індивідуальні потреби учнів і розвивати комунікаційні навички, а також навички колективної праці.

Формування рефлексивних умінь через самооцінку та взаємооцінку сприяє розвитку самоусвідомлення учнів і навичок конструктивної критики. Розвиток презентаційних навичок допомагає учням ефективно доносити свої ідеї та результати, готуючи їх до публічних виступів. У сукупності ці методи сприяють розвитку важливих компетенцій, необхідних для успіху в навчанні та майбутньому професійному житті.

2.3. Інструментарій оцінювання діяльності учнів за різними видами проєктів

Оцінювання учнівської діяльності в умовах проєктного навчання відіграє ключову роль у визначенні ефективності освітнього процесу та сприяє всебічному розвитку учнів. На відміну від традиційного підходу, де оцінювання здебільшого зводиться до констатації рівня засвоєння знань, у проєктному навчанні воно охоплює широкий спектр аспектів: відстеження динаміки навчального поступу, розвиток рефлексивних умінь, формування мотивації та визначення освітніх орієнтирів. Завдяки цьому оцінювання не лише фіксує результат, а й стає дієвим інструментом формування компетентностей, необхідних для реального життя.

Залежно від мети оцінювання може виконувати різні функції. Формувальна функція дає змогу простежити навчальний поступ учня та своєчасно скоригувати освітній процес, тоді як констатувальна функція фіксує рівень досягнення результатів на певному етапі. Діагностувальне оцінювання допомагає визначити наявні прогалини в знаннях і причини можливих труднощів, що дозволяє адаптувати підхід до навчання відповідно до індивідуальних потреб учня.

Важливою особливістю оцінювання у проєктній діяльності є його багатовимірність. Успішність учнів не може бути виміряна лише кінцевим

продуктом, оскільки сам процес роботи над проєктом включає важливі навички, такі як пошук і аналіз інформації, ефективна комунікація, командна робота та критичне мислення. Відтак, оцінювання має охоплювати не лише результат, а й процес, підхід до роботи, рівень взаємодії та особистий внесок кожного учасника.

Зважаючи на цю комплексність, для оцінювання у проєктному навчанні використовуються різні методи та інструменти. Вони включають традиційні критерії оцінювання знань, а також методи самооцінки, взаємооцінки, портфоліо учня, спостереження за його діяльністю, аналітичні звіти та рефлексивні щоденники. Це дає змогу забезпечити об'єктивність оцінки та сприяти формуванню в учнів навичок самоконтролю й самоаналізу.

Формувальне оцінювання відіграє ключову роль у проєктному навчанні, адже воно не лише фіксує поточний рівень знань, а й сприяє розвитку самостійності, критичного мислення та вміння адаптуватися до змін. Його ефективність забезпечується використанням таких методів, як самооцінювання, взаємооцінювання та спостереження за прогресом учнів. Застосування різних інструментів, зокрема карток оцінювання, шкал прогресу, портфоліо та рефлексивних щоденників, дозволяє учням усвідомлювати власні сильні й слабкі сторони, а вчителю – своєчасно адаптувати навчальний процес відповідно до потреб класу.

Важливим компонентом формувального оцінювання є розробка завдань різного рівня складності. Завдання початкового рівня орієнтовані на відтворення та розпізнавання інформації, у той час як завдання середнього рівня передбачають розуміння й застосування знань. На достатньому рівні учні залучаються до аналізу, класифікації та узагальнення інформації, а високий рівень оцінювання передбачає створення власних концепцій, критичне осмислення та перетворення інформації у нові формати. Така диференціація завдань дозволяє оцінити не лише знання, а й глибину їхнього осмислення.

Підсумкове оцінювання у проєктному навчанні здійснюється з урахуванням комплексного аналізу результатів діяльності учнів. Воно

спрямоване на співвіднесення фактичних досягнень з очікуваними результатами навчання, визначеними освітніми стандартами. Підсумкове оцінювання може включати виконання комплексних завдань, аналітичних звітів, презентацій результатів роботи над проєктом та захисту власних напрацювань перед аудиторією.

Для забезпечення об'єктивності оцінювання використовують різні форми підсумкових робіт. Учням може бути запропоновано виконання єдиної комплексної роботи або кількох окремих завдань для оцінки різних груп результатів. Важливим аспектом є не лише підсумкова оцінка за семестр чи рік, а й аналіз динаміки особистих досягнень учня протягом навчання. Це дозволяє сформувати розгорнуте уявлення про його навчальний поступ, коригувати стратегії навчання та забезпечити безперервний розвиток ключових компетентностей [34].

Таким чином, поєднання формувального та підсумкового оцінювання в проєктному навчанні створює умови для глибокого розуміння матеріалу, розвитку рефлексії та набуття навичок самостійної роботи. Використання різноманітних методів і інструментів оцінювання сприяє формуванню відповідальності, мотивації до навчання та усвідомлення власного освітнього поступу.

У процесі оцінювання навчального проєкту ключовим є не лише аналіз кінцевого результату, а й урахування всіх етапів його виконання, починаючи від формулювання мети і закінчуючи презентацією. Проєктна діяльність охоплює різні види діяльності учнів, тому оцінювання має бути багатовимірним, враховуючи як особистісний розвиток, так і академічні досягнення.

Презентація навчального проєкту може бути представлена в різних форматах, зокрема у вигляді постера, буклета, мультимедійної презентації, міні-підручника або усного захисту. Під час презентації учні не лише демонструють здобуті знання, а й відображають методи, які вони застосовували для збору й аналізу інформації, висвітлюють труднощі, з якими зіткнулися, та

шляхи їх подолання. Важливим етапом є експертиза проєкту, що дозволяє визначити, чи досягнуто поставлених цілей, наскільки актуальні отримані результати та чи відбулася реалізація особистісного потенціалу учасників.

Для педагогів оцінювання проєкту є комплексним завданням, оскільки воно охоплює аналіз значущості висунутих проблем, доречності використаних методів дослідження, рівня взаємодії учасників, якості оформлення та представлення результатів. Універсального підходу до оцінювання всіх проєктів не існує, проте можна виділити основні етапи розробки ефективної системи оцінювання. Спочатку визначають мету оцінювання, яка має відповідати загальним навчальним цілям та специфіці проєкту. Далі необхідно окреслити складові оцінювання, що охоплюють когнітивний, творчий та комунікативний аспекти діяльності. Важливим етапом є розробка критеріїв оцінювання, які враховують різні стадії роботи над проєктом, а також організація процедури оцінювання, що може включати як індивідуальний, так і груповий аналіз результатів.

Новітні стратегії оцінювання спрямовані на визначення рівня сформованості в учнів навичок критичного мислення, комунікації, розв'язання проблемних ситуацій, а також здатності застосовувати знання у практичних умовах. Важливим аспектом є класифікація проєктів за типами, оскільки кожен тип передбачає різні цілі та методи оцінювання (рис.2.2). Наприклад, інформаційний проєкт спрямований на збір даних, оглядовий – на аналіз подій і фактів, дослідницький – на проведення власного дослідження, а продукційний – на створення конкретного продукту. Організаційні проєкти передбачають планування та координацію діяльності, а мультимедійні використовують цифрові інструменти для роботи з інформацією.

Рис.2.2. Класифікація проєктів для визначення критеріїв оцінювання

Важливим аспектом розробки ефективної системи оцінювання є визначення її складових. Проєктна діяльність передбачає не лише оцінювання з боку викладача, а й самооцінку учнів, взаємооцінювання та експертне оцінювання. Такий комплексний підхід дозволяє отримати всебічний аналіз результатів роботи над проєктом та сприяє підвищенню якості навчання.

Одним із ключових компонентів оцінювання є самооцінка учнів. Вона дає можливість проаналізувати власні сильні та слабкі сторони, що, своєю чергою, допомагає формувати індивідуальні освітні стратегії та підвищувати рівень рефлексії. Крім того, зібрана педагогом інформація про труднощі, з якими стикалися учні на різних етапах проєкту, дозволяє коригувати навчальний процес та вдосконалювати його організацію.

Не менш важливим є експертне оцінювання, яке може здійснюватися вчителями, іншими учнями чи навіть представниками зовнішніх організацій. Такий підхід забезпечує різні погляди на результати проєкту та сприяє об'єктивнішій оцінці досягнень учнів.

При розробці критеріїв оцінювання слід дотримуватися таких принципів (рис.2.3):

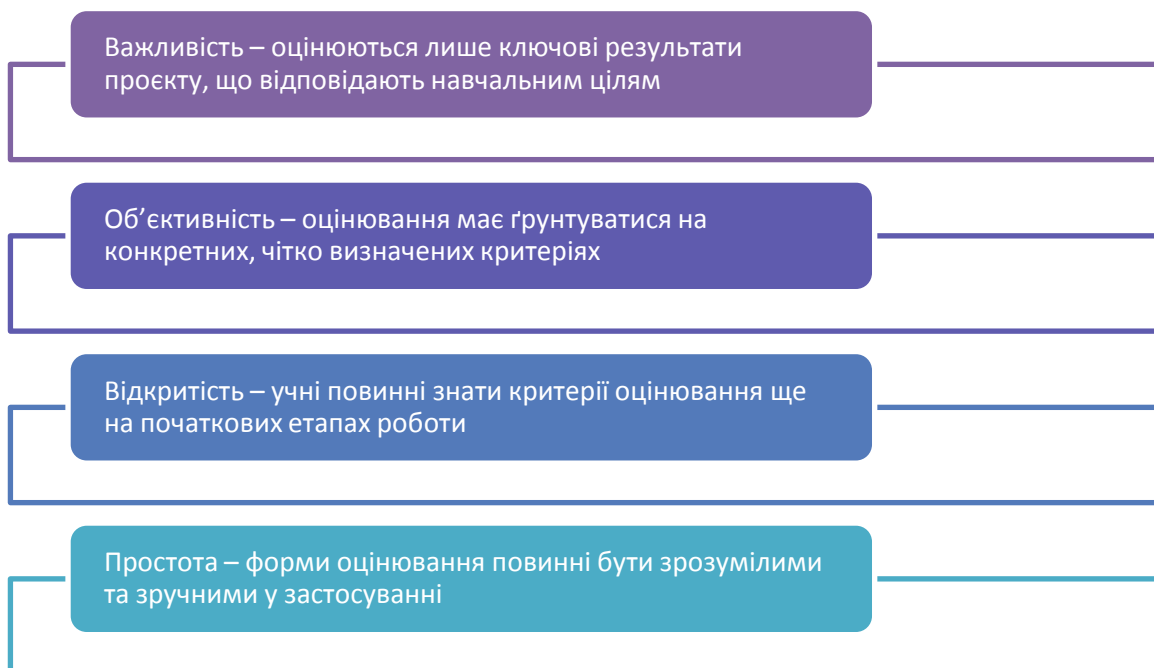

Рис.2.3. Принципи оцінювання проєктної діяльності

Щоб оцінювання було ефективним, його критерії мають:

1. Відповідати цілям проєкту та враховувати всі його етапи;
2. Бути заздалегідь узгодженими та зрозумілими для учнів;
3. Сприяти розвитку творчих здібностей і стимулювати всебічне опрацювання теми;
4. Забезпечувати об'єктивне та змістовне оцінювання всіх складових проєкту.

З огляду на це, доцільно використовувати такі основні критерії оцінювання проєктів:

1. Значущість і актуальність обраної теми;
2. Інформативність;
3. Повнота розкриття теми;
4. Доказовість;
5. Естетичність;
6. Колективність (при груповій роботі);
7. Презентація та захист роботи;
8. Власне оцінення досвіду.

Для оцінювання проєктів можна застосувати детальну систему, що враховує різні аспекти роботи учнів (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Критерії оцінювання проєктів за 12-бальною шкалою [36]

№	Критерій оцінювання	Підкритерії	Макс. бали
1	Значущість і актуальність теми	- Масштаб проблеми (глобальний, національний, локальний, не має розголосу) - Відповідність проблематики темі	2
2	Інформативність	- Практична цінність отриманих результатів - Важливість і достовірність інформації - Якість джерел і перевірка фактів - Застосування способів вирішення проблеми	2
3	Повнота розкриття теми	- Охоплення ключових понять та логічність викладення - Зрозумілість матеріалу та наявність висновків - Залучення знань з інших галузей та життєва компетентність	2
4	Доказовість	- Використання перевірених джерел і наочні підтвердження - Підтвердження теоретичних висновків і практичних результатів	1
5	Естетичність оформлення	- Оформлення роботи, грамотність, використання термінології - Коректність використаних методів дослідження і законність теорій	1
6	Колективність (для групових проєктів)	- Співпраця, рівномірний розподіл роботи, зацікавленість учасників - Взаємодопомога і підтримка в групі	1
7	Презентація та захист роботи	- Аргументація висновків, впевненість, зацікавлення аудиторії - Володіння матеріалом, організованість, рівень спілкування	2
8	Власне оцінення досвіду	- Усвідомлення значущості роботи, критична оцінка власного внеску	1

Процес оцінювання передбачає кілька етапів. Спочатку педагог аналізує зміст роботи та перевіряє, чи відповідає вона основним критеріям. Особлива увага приділяється значущості теми, інформативності, повноті розкриття, доказовості та естетичності – саме після підтвердження відповідності цим критеріям учні можуть перейти до захисту. Під час презентації оцінюється комунікаційна складова, після чого відбувається обговорення, у межах якого аналізуються сильні й слабкі сторони проєкту, а також здійснюється самооцінка учасників.

Отже, процес оцінювання проєктів включає два основні аспекти: оцінювання змісту та презентації роботи. Для ефективного контролю та оцінки проєктів необхідно чітко визначити об'єкти оцінювання, відповідні до поставлених цілей, та розподілити бали між ними з урахуванням трудомісткості виконання. Оцінювання групових проєктів є багатогранним і не повинно обмежуватися лише оцінкою педагога. Важливо також враховувати самооцінку та взаємооцінку учасників проєкту, а також зовнішню експертну оцінку, щоб забезпечити об'єктивність і справедливість процесу. Оцінювання повинно мати заохочувальну роль, стимулюючи учнів до розвитку та самовдосконалення.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

3.1. Проєкти для учнів 6-ого класу

У 6 класі учні активно переходять від початкового рівня навчання до більш усвідомленого сприйняття шкільного матеріалу. У цьому віці надзвичайно важливо зацікавити дітей пізнанням світу через практичну діяльність, що поєднує дослідження, творчість і гру. Саме тому проєктна діяльність для учнів цього класу має базуватись на доступних темах, яскравих візуальних матеріалах та елементах моделювання, які стимулюють уяву й активну участь.

Проєкти в 6 класі спрямовані на розвиток пізнавального інтересу, формування навичок командної взаємодії, пошуку інформації та візуалізації знань, що особливо важливо для формування ключових компетентностей у сфері природничих наук. Виконання таких завдань навчає дітей спостерігати, аналізувати, робити висновки, ставити запитання та шукати відповіді в інтерактивний і креативний спосіб.

Вулкани: гаряче дихання планети

Цей творчо-дослідницький проєкт мав на меті сформувати в учнів базові уявлення про вулкани як геологічне явище, ознайомити з їхньою будовою, типами та механізмом виверження. Водночас він сприяв розвитку командної роботи, аналітичного мислення, навичок моделювання та публічного представлення результатів. Зміст, структура та міжгалузеві зв'язки проєкту викладені у таблиці 3.1.

Проєкт був реалізований у кілька послідовних етапів, що дозволили організувати навчальну діяльність учнів логічно та методично виважено. На початковому етапі школярі знайомилися з темою проєкту, обговорювали, як виникають вулкани, якими вони бувають, що таке магма, кратер, жерло. Вчитель презентував приклади реальних вулканів, їхні наслідки та типи. Учні

об'єднали в групи, кожна з яких обрала тип вулкану для вивчення та створення макета.

Таблиця 3.1

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Вулкани: гаряче дихання планети.
Тип проєкту	Груповий, творчо-дослідницький, короткотривалий, природничий.
Об'єкт дослідження	Вулкани як природне явище: їх будова, типи, причини утворення, активність, приклади у світі.
Освітній продукт	Макети вулканів із усним поясненням, що ілюструють будову, тип та імітацію виверження.
Мета проєкту	Сформувати в учнів уявлення про вулкани, їх будову та типи; розвинути навички дослідження, моделювання та командної роботи.
Проблемне питання	Яку роль відіграють вулкани у формуванні рельєфу Землі та житті людини?
Передбачений результат	Учні поглиблюють знання про вулкани, вчать моделювати природні об'єкти та представляти результати своєї роботи. Створюють макети вулканів із поясненням типу, будови та механізму виверження.
Очікувані освітні компетентності учнів	Ключові компетентності: навчання впродовж життя, вміння працювати в команді, креативність, ініціативність. Предметна компетентність: природнича грамотність, розуміння геологічних процесів, візуалізація знань.
Міжгалузеві зв'язки	Природознавство. Формування знань про внутрішню будову Землі та вулканізм; Трудове навчання та мистецтво. Створення макетів, робота з різними матеріалами; Інформатика. Пошук необхідної інформації про типи вулканів та етапи виверження.

Далі тривав збір і критичне опрацювання інформації: учні вивчали джерела, переглядали відео, аналізували схеми будови вулканів, визначали географічне розташування активних зон. Вони не лише шукали цікаві факти, а й вчилися перевіряти достовірність інформації. Наступна частина роботи була присвячена створенню освітнього продукту – макету вулкану з підручних

матеріалів, який імітував будову та виверження. Кожна група також підготувала коротке усне пояснення до макета, включаючи назву, тип вулкану, цікаві факти, екологічні наслідки. Завершальним етапом стала презентація результатів у класі: учні демонстрували свої моделі, імітували виверження, пояснювали процес, відповідали на запитання, порівнювали особливості різних типів вулканів. Завдяки цьому виникло жваве обговорення, учні аналізували, які вулкани найбільш небезпечні, як люди пристосовуються до життя поблизу них. Короткий опис усіх етапів роботи наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою та форматом проєкту. 2. Формування учнівських груп для подальшого виконання. 3. Обговорення мети проєкту та матеріалів для роботи.
2. Дослідницький етап	1. Узагальнення знань про типи вулканів, їх будову та причини виверження. 2. Пошук візуальних зразків для майбутніх макетів.
3. Творчий етап	1. Створення макетів вулканів із різних матеріалів (пластилін, кора, віск, каміння, клей, кольоровий папір, картон та інше). 2. Відпрацювання короткого усного виступу: кожна група готує пояснення до свого макета вулкану. 3. Репетиція представлення: учні вчаться доступно й цікаво розповідати про будову, тип і дію свого вулкану.
4. Презентаційний етап	1. Представлення макетів у класі кожною групою. 2. Обговорення побаченого, порівняння різних типів вулканів.
5. Підсумковий етап	1. Відкритий коментар та оцінювання макетів за критеріями: точність, креативність, командна робота, змістовність усного пояснення. 2. Рефлексія: що нового дізналися (враження або факт, який найбільше здивував), що було найцікавішим під час створення проєкту.

Рис.3.1.-3.3. Роботи учнів на тему проєкту «Вулкани: гаряче дихання планети» (фото автора, зроблені під час проходження педагогічної практики)

Трясовина – зелена пастка природи

Цей індивідуальний дослідницько-творчий проєкт мав на меті поглибити уявлення учнів про болота, зокрема про трясовини як унікальне природне явище. Учні вивчали процес їх утворення, фізичні властивості, екологічну роль та моделювали ці процеси власноруч. Проєкт сприяв формуванню дослідницьких умінь, екологічної свідомості та розвитку креативного мислення. Зміст, структура та міжгалузеві зв'язки проєкту викладені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Трясовина – зелена пастка природи.
Тип проєкту	Індивідуальний, творчо-дослідницький, короткотривалий, природничий.
Об'єкт дослідження	Болота як природні утворення: їх будова, рослинність, властивості, небезпеки.
Освітній продукт	Індивідуальні макети болота з демонстрацією ефекту "затягування" та усним поясненням.
Мета проєкту	Розвинути в учнів розуміння природних особливостей боліт, їх небезпеки та значення; сприяти розвитку навичок моделювання природних процесів.
Проблемне питання	Чому трясовини є небезпечними для живих істот і як їх розпізнати у природі?
Передбачений результат	Учні створюють макети боліт, пояснюють їхню будову, демонструють властивість "затягування" та обговорюють небезпеки. Поглиблюють знання про водно-болотні екосистеми.
Очікувані освітні компетентності учнів	Ключові компетентності: навчання впродовж життя, креативність, вміння працювати самостійно, екологічна обізнаність, ініціативність. Предметна компетентність: природнича грамотність, уявлення про біоми, вміння моделювати природні явища.
Міжгалузеві зв'язки	Природознавство – формування знань про болота як природні екосистеми, властивості ґрунтів і водно-болотних угідь, механізм «затягування» у трясовині; Екологія – розуміння значення боліт у збереженні біорізноманіття, їх ролі в очищенні води та як середовища існування рідкісних видів; Трудове навчання – виготовлення макету з доступних природних та побутових матеріалів; розвиток навичок точності, просторового мислення та технічної творчості; Образотворче мистецтво – оформлення макету з урахуванням кольору, текстури, форми для створення реалістичного візуального ефекту болотистої місцевості.

Проєкт був реалізований у кілька послідовних етапів, що дозволили вибудувати навчальний процес послідовно й методично. На початковому етапі

учні ознайомилися з поняттями «болото», «трясовина», обговорювали відмінності між різними типами боліт, приклади з життя та літератури. Вчитель презентував відео та фото реальних трясовин, наукові факти й історії з народного фольклору. Наступний етап передбачав самостійний пошук інформації: учні шукали цікаві приклади, аналізували екосистеми трясовин, дізнавалися, які рослини й тварини мешкають у таких умовах, які небезпеки вони несуть. Після цього кожен учень створював власний макет болота/трясовини – невелику модель, яка візуально демонструє характерні особливості: «затягування», вологу поверхню, рослинний покрив. Макети виконувались із підручних матеріалів: глини, моху, торфу, ґрунту, води, декоративних елементів. Фінальним етапом була презентація: кожен учень демонстрував макет, пояснював, як утворюється трясовина, чому вона небезпечна, яку роль виконує в природі. Презентації супроводжувались питаннями та обговоренням. Короткий опис усіх етапів роботи наведено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою та форматом проєкту на уроці. 2. Постановка мети: показати небезпеки трясовин та особливості боліт. 3. Надання завдання для виконання вдома.
2. Дослідницький етап	1. Повторення/вивчення матеріалу про болота та трясовини. 2. Пошук фото, відео, прикладів у джерелах інформації. 3. Підготовка необхідних матеріалів для макета.
3. Творчий етап	1. Створення індивідуального макета болота вдома з доступних матеріалів (пластикові тарі, гілочки, клей, вода, інші декоративні елементи). 2. Підготовка усного пояснення до макета з демонстрацією ефекту «затягування».
4. Презентаційний етап	1. Представлення кожним учнем свого макета у класі. 2. Усні виступи з поясненням будови трясовини та її небезпек. 3. Демонстрація наочної дії «затягування».
5. Підсумковий етап	1. Креативна рефлексія: учні уявляють, як вони опинилися у трясовині, і описують, що відчували б у тій ситуації. 2. Обговорення найцікавіших моделей, оцінювання за критеріями: точність, креативність, пояснення, демонстрація.

Після завершення всіх етапів роботи учні представили власні творчо-дослідницькі продукти, у яких відобразили результати своїх спостережень, аналізу та творчих рішень. Нижче подано зразки виконаних ними проєктів.

Рис.3.4. Роботи учнів на тему проєкту «Трясовина – зелена пастка природи» (фото автора, зроблене під час проходження педагогічної практики)

3.2. Проєкти для учнів 7-ого класу

Океан у небезпеці: крик планети про допомогу

Цей індивідуальний творчо-інформаційний проєкт був спрямований на формування екологічної свідомості семикласників, розвиток уміння працювати з природоохоронною інформацією та візуалізувати екологічні проблеми засобами стінгазети. Учні знайомилися з основними видами та масштабами забруднення Світового океану, усвідомлювали взаємозв'язок між діяльністю людини та станом морських екосистем і вчилися доносити складні екологічні питання у зрозумілій, яскравій і доступній формі. Структура, зміст та міжпредметні зв'язки проєкту викладені у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Океан у небезпеці: крик планети про допомогу.
Тип проєкту	Індивідуальний, творчо-інформаційний, короткотривалий, екологічний.
Об'єкт дослідження	Забруднення Світового океану: види, джерела, масштаби, наслідки для довкілля та людей.
Освітній продукт	Індивідуальні стінгазети з ілюстраціями, текстовими блоками та гаслами, які висвітлюють проблему забруднення океанів.
Мета проєкту	Формувати екологічну свідомість учнів, ознайомити з масштабами та видами забруднення Світового океану, розвивати вміння візуалізувати проблему.
Проблемне питання	Чому Світовий океан опинився під загрозою, і як ми можемо йому допомогти?
Передбачений результат	Учні поглиблюють знання про забруднення океанів, формують власне бачення проблеми, навчаються інформативно й креативно її представити.
Очікувані освітні компетентності	Ключові компетентності : навчання впродовж життя, критичне мислення, креативність, ініціативність, екологічна грамотність, медіаграмотність, самостійність. Предметні компетентності: розуміння глобальних екологічних процесів, географічна грамотність, навички аналізу природоохоронної інформації.
Міжгалузеві зв'язки	Екологія – усвідомлення наслідків забруднення для морських екосистем і біорізноманіття, впливу на клімат, здоров'я людей; розвиток екологічного мислення та відповідальності; Образотворче мистецтво – оформлення стінгазети, використання композиційних і колористичних засобів для візуального акцентування проблеми; робота з різними матеріалами (вирізки, фото, ілюстрації); Інформатика – пошук достовірної інформації про стан океану у відкритих джерелах; критичне оцінювання даних; створення друкованих текстів, робота з фото- та ілюстративними елементами.

Проєкт був реалізований у кілька послідовних етапів, що забезпечили логічну й методично виважену організацію роботи. На початковому етапі учні знайомилися з темою, метою та форматом майбутньої діяльності, обговорювали актуальність проблеми забруднення Світового океану й формулювали головне

проблемне питання. Далі розпочався дослідницький етап, під час якого школярі шукали інформацію про види забруднення, їхні джерела, наслідки для морських організмів, клімату й людського здоров'я, виокремлювали ключові факти, статистику та цитати для майбутнього освітнього продукту. Наступною стала творча частина роботи: вдома учні оформлювали індивідуальні стінгазети, використовуючи текстові блоки, фото, малюнки, колажі та власні гасла, що підсилювали головний зміст. Презентаційний етап був присвячений демонстрації стінгазет у класі: учні презентували свої роботи, розповідали про головні ідеї, пояснювали символіку й закладені смисли, а також брали участь в обговоренні робіт однокласників. Підсумковий етап передбачав формулювання колективних ідей щодо способів порятунку океану та рефлексію: кожен учень складав власний «екологічний заклик до людства» – коротке звернення від імені Світового океану, що стало емоційним завершенням проєкту. Етапи реалізації детально подані у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою, форматом та метою проєкту. 2. Обговорення важливості теми забруднення Світового океану. 3. Постановка проблеми.
2. Дослідницький етап	1. Пошук інформації про забруднення океану (типи, наслідки, джерела). 2. Відбір фактів, цитат, статистики для подання у стінгазеті.
3. Творчий етап	1. Оформлення стінгазети вдома за допомогою тексту, ілюстрацій, колажів. 2. Підготовка короткого усного пояснення до своєї роботи.
4. Презентаційний етап	1. Презентація стінгазети у класі. 2. Усне пояснення основних думок і висновків. 3. Обговорення побаченого з однокласниками.
5. Підсумковий етап	1. Колективне обговорення шляхів збереження океану. 2. Рефлексія: учні записують на дошці або озвучують свій «екологічний заклик до людства» – коротке гасло чи звернення від імені Світового океану, яке підсумовує зміст проєкту. 2. Оцінювання стінгазет за критеріями: інформативність, креативність, пояснення, оформлення.

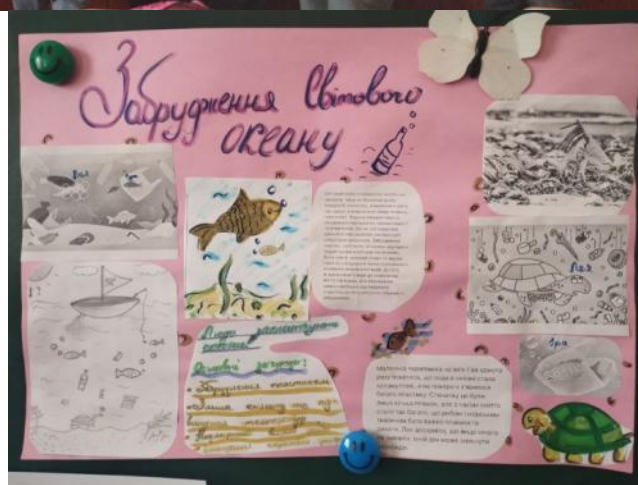
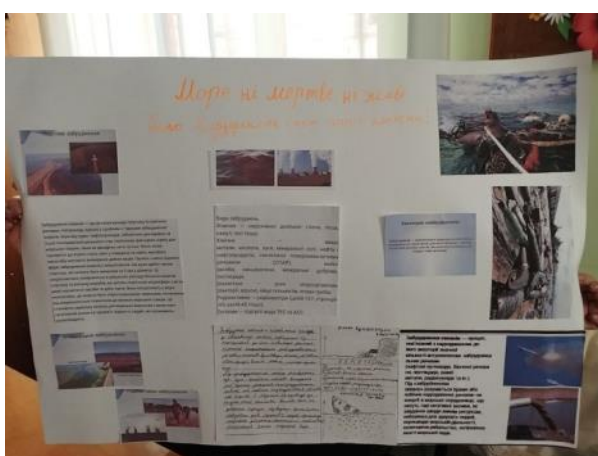

Рис.3.5.-3.7. Роботи учнів на тему проєкту «Океан у небезпеці: крик планети про допомогу» (фото автора, зроблені під час проходження педагогічної практики)

Загадкова Австралія

У рамках вивчення материків і океанів учням 7-го класу було запропоновано виконати індивідуальний інформаційно-дослідницький проєкт, присвячений унікальності Австралії як материка й держави. Робота над проєктом була спрямована на поглиблення географічних знань школярів, розвиток уміння аналізувати країнознавчу інформацію, працювати з картами та візуальними матеріалами, а також представити результати в компактній, структурованій і творчо оформленій формі. Основні компоненти, структура та міжгалузеві зв'язки цієї діяльності наведені у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Загадкова Австралія.
Тип проєкту	Індивідуальний, інформаційно-дослідницький, короткотривалий, країнознавчий.
Об'єкт дослідження	Географічне положення, історія формування території, природа, клімат, населення, економіка та цікаві факти про Австралію.
Освітній продукт	Індивідуальний буклет, плакат або комп'ютерна презентація з подальшим усним захистом.
Мета проєкту	Сформувати уявлення про географічну унікальність Австралії як материка і країни; розвинути навички пошуку, систематизації та подання інформації у зручному візуальному форматі; сприяти розвитку творчих здібностей і комунікативних навичок.
Проблемне питання	Чому Австралія вважається одним із найбільш незвичних материків світу?
Передбачений результат	Учні поглиблюють знання про Австралію, вчать представляти складну інформацію в компактній і наочній формі; розвивають навички публічного виступу та креативного оформлення матеріалу.
Очікувані освітні компетентності учнів	Ключові компетентності: уміння вчитися впродовж життя, інформаційно-комунікаційна грамотність, самовираження у творчості, ініціативність і підприємливість. Предметна компетентність: уміння читати карту, описувати природні та соціально-економічні об'єкти, робити висновки на основі джерел інформації.
Міжгалузеві зв'язки	Історія – колонізація та формування території Австралії; Мистецтво – оформлення буклетів, плакатів і презентацій; Інформатика – пошук інформації, створення електронних презентацій; Біологія – унікальна флора та фауна Австралії.

Проєкт був реалізований у кілька логічних і взаємопов'язаних етапів, що дозволило організувати роботу учнів методично виважено й послідовно. На підготовчому етапі школярі ознайомлювалися з темою, метою та очікуваними результатами, отримували інструктаж щодо вимог до буклету, плаката або презентації, обговорювали критерії оцінювання та джерела інформації, якими

варто користуватися. Наступним став дослідницький етап, коли учні збирали інформацію про Австралію: від загальних характеристик і географічного положення до особливостей природи, клімату, річкової мережі, унікальної флори та фауни, цікавих фактів і сучасних соціально-економічних аспектів. Вони опрацьовували інтернет-ресурси, енциклопедії та відеоматеріали, навчаючись систематизувати та узагальнювати дані.

Таблиця 3.8

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою та цілями проєкту. 2. Інструктаж щодо оформлення буклету/плаката/презентації. 3. Обговорення критеріїв оцінювання. 4. Пошук джерел інформації.
2. Дослідницький етап	1. Опрацювання інформації про Австралію: загальні відомості, географічне положення, історія освоєння, природа, клімат, річки, флора і фауна, цікаві факти. 2. Використання додаткових джерел (Інтернет, енциклопедії, відео).
3. Творчий етап	1. Створення буклету/плаката/презентації. 2. Візуальне оформлення, добір ілюстрацій, малюнків, карт, схем. 3. Структуризація матеріалу. Підготовка до усного захисту.
4. Презентаційний етап	1. Усна презентація проєкту перед класом. Відповіді на запитання. 2. Обговорення в класі найбільш вражаючих фактів про Австралію.
5. Підсумковий етап	1. Проведення рефлексії: що було цікавим і новим, що було складно. 2. Формулювання узагальнень про особливості Австралії як материка. 3. Оцінювання проєкту за критеріями: змістовність, правильність фактів, логічність викладу, креативність оформлення, якість представлення.

Творчий етап був присвячений створенню власного освітнього продукту: учні оформлювали буклети, плакати або електронні презентації, добирали ілюстрації, карти, схеми, структурували матеріал і готувалися до усного захисту. Під час презентаційного етапу школярі представляли свої роботи перед класом, відповідали на запитання, ділилися найбільш цікавими та

несподіваними фактами про Австралію, що сприяло розвитку комунікативних навичок та вміння аргументувати. Завершальним був підсумковий етап, який включав рефлексію щодо процесу роботи, формулювання узагальнень про специфіку Австралії як материка та країни, а також оцінювання виконаних проєктів відповідно до попередньо визначених критеріїв. Детальний опис усіх етапів поданий у таблиці 3.8.

*Рис.3.8.-3.10. Роботи учнів на тему проєкту «Загадкова Австралія»
(фото автора, зроблені під час проходження педагогічної практики)*

3.3. Проєкти для учнів 8-ого класу

Охорона тваринного світу

У процесі вивчення теми біорізноманіття та екологічної рівноваги учням 8-го класу було запропоновано виконати індивідуальний творчо-дослідницький проєкт, присвячений проблемам збереження тваринного світу та ролі людини у

збереженні біосфери. Проєкт мав на меті не лише поглибити знання школярів про охорону природи, а й сформувати екологічну свідомість, навчити критично працювати з інформацією, узагальнювати дані та представляти їх у доступній, візуально привабливій формі. Основні положення, структура та міжгалузеві зв'язки проєкту представлені у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Охорона тваринного світу.
Тип проєкту	Індивідуальний, творчо-дослідницький, короткотривалий, природничо-екологічний.
Об'єкт дослідження	Проблеми збереження тваринного світу, діяльність природоохоронних організацій, види з Червоної книги.
Освітній продукт	Індивідуальні буклети, виготовлені вручну, з ілюстраціями, описами проблем і шляхів охорони тварин.
Мета проєкту	Усвідомити значення охорони тваринного світу; формувати екологічну свідомість; розвивати вміння працювати з інформацією, узагальнювати матеріал.
Проблемне питання	Чому охорона тварин є справою кожного та як людина може вплинути на збереження біорізноманіття?
Передбачений результат	Учні створюють інформативні буклети з прикладами рідкісних і зникаючих тварин, способами їх захисту, значенням охорони природи.
Очікувані освітні компетентності	Ключові компетентності: навчання впродовж життя, екологічна свідомість, медіаграмотність, самостійність, комунікативні навички, креативність. Предметна компетентність: розуміння проблем біосфери, впливу людської діяльності на природу.
Міжгалузеві зв'язки	Біологія – розуміння екосистем, функцій тварин, видів охорони; Екологія – формування екологічної свідомості, аналіз причин зникнення видів; Мистецтво – оформлення буклетів, дизайн, ілюстрації; Інформатика – пошук і систематизація інформації з відкритих джерел, візуалізація даних.

Проєкт був реалізований у кілька взаємопов'язаних етапів, кожен із яких сприяв формуванню змістовного результату. На початковому етапі учні

знайомилися з темою, метою та форматом роботи, розглядали приклад готового буклета, формулювали проблемне питання і отримували індивідуальне завдання.

Таблиця 3.10

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою, форматом проєкту та його метою. 2. Демонстрація прикладу буклета. 3. Формулювання проблемного питання. 4. Постановка індивідуального завдання.
2. Дослідницький етап	1. Вивчення матеріалу про охорону тварин (підручники, Інтернет). 2. Пошук прикладів з Червоної книги. 3. Відбір ілюстрацій, фактів, статистики.
3. Творчий етап	1. Створення буклета вручну (кольоровий папір, вирізки, тексти, малюнки). 2. Креативне оформлення: учні продумують структуру буклета, використовують малюнки, символи, інфографіку, девіз або гасло, що закликає до захисту тварин.
4. Презентаційний етап	1. Представлення своїх буклетів у класі. 2. Короткий усний виступ з поясненням ідеї та змісту буклета.
5. Підсумковий етап	1. Обговорення вражень від проєкту. 2. Опитування: що найбільше вразило, які висновки зроблено. 3. Оцінювання буклетів за критеріями: зміст, креативність, візуальна привабливість, пояснення, актуальність.

Далі, у ході дослідження, школярі вивчали матеріали про причини зникнення видів, шляхи їх охорони, аналізували дані з підручників та інтернет-джерел, добирали приклади рідкісних і зникаючих тварин, обирали ілюстрації, статистику й факти, що найкраще розкривають тему. Наступним став творчий етап, під час якого учні створювали власні буклети вручну: продумували структуру, обирали матеріали, оформлювали розділи, доповнювали їх авторськими малюнками, символами, інфографікою та гаслом, яке відображало основну ідею роботи. Презентаційний етап передбачав захист проєкту –

школярі представляли свої буклети перед класом, пояснювали логіку їх побудови, аргументували важливість вибраних прикладів та формулювали власне ставлення до проблеми охорони тварин. На завершальному етапі відбулося колективне обговорення, учні ділилися враженнями, відповідали на запитання «що здивувало найбільше?» і «які висновки можна зробити?», після чого роботи були оцінені за такими критеріями, як змістовність, креативність, актуальність матеріалу, візуальна привабливість та якість усного пояснення. Короткий опис усіх етапів наведений у таблиці 3.10.

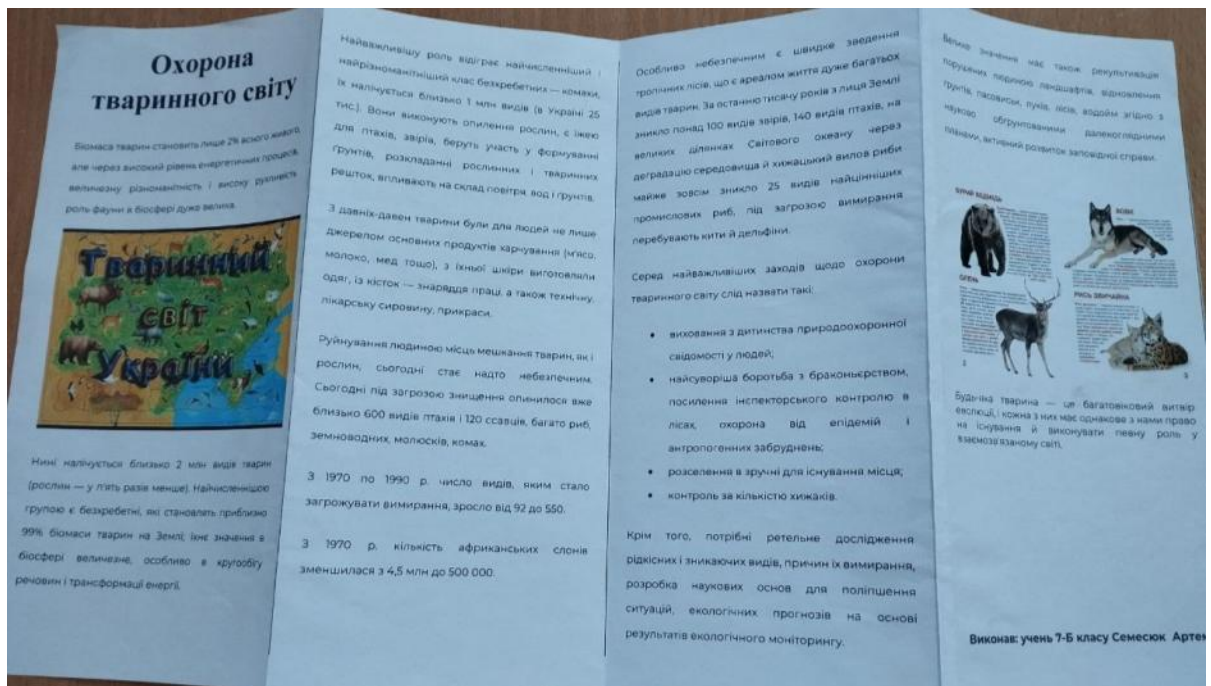

Рис.3.11. Робота учнів на тему проєкту «Охорона тваринного світу»
(фото автора, зроблене під час проходження педагогічної практики)

3.4. Проєкти для учнів 9-ого класу

Сортування відходів: проста дія – великий результат

Одним із головних завдань шкільного курсу географії в 9 класі є формування екологічної грамотності та розуміння практичного значення географічних знань у повсякденному житті. Саме тому проєктна діяльність у цьому класі була зосереджена на екологічній тематиці, яка водночас є близькою і зрозумілою для більшості підлітків. Обраний для реалізації проєкт мав назву

«Сортування відходів: проста дія – великий результат» і став спробою показати, як навіть найпростіші побутові дії можуть мати вагомі наслідки для довкілля.

Таблиця 3.11

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Сортування відходів: проста дія – великий результат.
Тип проєкту	Індивідуальний, практично-екологічний, короткотривалий, навчально-просвітницький.
Об'єкт дослідження	Побутові відходи, принципи сортування сміття, наслідки неправильного поводження з відходами та можливості їх мінімізації.
Освітній продукт	Індивідуальний плакат з візуалізацією способів сортування відходів та порадами щодо зменшення сміття.
Мета проєкту	Сформувати в учнів розуміння важливості сортування сміття як екологічної звички; розвивати навички візуального оформлення екологічної інформації, сприяти формуванню відповідального ставлення до довкілля.
Проблемне питання	Як сортування відходів у побуті може позитивно вплинути на стан навколишнього середовища?
Передбачений результат	Учень створює індивідуальний плакат із поетапним сортуванням різних типів сміття, короткими поясненнями та візуальним супроводом; виступає з короткою доповіддю, пояснюючи важливість цих дій.
Очікувані освітні компетентності учнів	Ключові компетентності: екологічна свідомість, креативність, відповідальність, уміння навчатися впродовж життя, комунікативність, здатність до візуалізації інформації. Предметна компетентність: географічна грамотність, розуміння екологічних проблем, навички аналізу та узагальнення, побудова простих візуальних матеріалів.
Міжгалузеві зв'язки	Екологія – формування уявлення про колообіг речовин, вплив відходів на ґрунт, воду, повітря та живі організми; розуміння концепції сталого розвитку; Інформатика – пошук інформації, підготовка структури плаката, базові навички візуалізації; Образотворче мистецтво – оформлення плаката, кольорова композиція подання теми; Основи здоров'я – вплив відходів на здоров'я населення; Біологія – ознайомлення з біорозкладанням, пластикобактеріями, шкідливим впливом сміття на живі екосистеми; обговорення проблем біорізноманіття, пов'язаних із забрудненням;

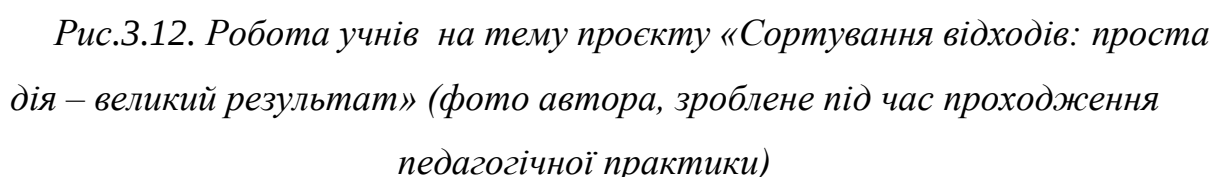
	Хімія – класифікація відходів за хімічним складом; вплив полімерів і токсичних сполук на природу; можливості вторинної переробки матеріалів; Громадянська освіта – усвідомлення відповідальності особистості за збереження довкілля; права громадян на чисте середовище та участь у вирішенні локальних екологічних проблем.
--	--

Цей індивідуальний короткотривалий проєкт поєднував екологічну просвіту, творчість та візуалізацію інформації. Його реалізація розпочалась із обговорення проблеми засміченості довкілля, наслідків неправильного поводження з відходами, прикладів зі світової практики. Учні активно долучались до аналізу ситуації у своїй громаді, ділились власними спостереженнями щодо наявності/відсутності роздільного збирання сміття, порівнювали екологічну поведінку людей у різних містах.

Основною метою проєкту було не лише дати знання про сортування відходів, а й сформувати в учнів усвідомлену особисту позицію щодо відповідального ставлення до природи. Кожен учень мав створити плакат із порадами, схемами та прикладами, який би візуально та переконливо інформував про способи сортування сміття та його подальшої переробки. Структура проєкту, його завдання, міжпредметні зв'язки й очікувані результати детально окреслені у таблиці 3.11.

Процес реалізації передбачав кілька етапів: від підготовки та дослідження, до творчого оформлення та презентації. Кожен учень шукав інформацію про кольорове маркування контейнерів, особливості сортування скла, паперу, пластику, харчових відходів, дізнавався про біорозкладні матеріали, екологічні ініціативи в Україні та світі. Багато уваги приділялося візуальному оформленню плакатів – важливим критерієм була їхня наочність, простота й здатність «працювати» як просвітницький матеріал. Етапи реалізації проєкту з коротким змістом діяльності подані у таблиці 3.12.

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою та форматом проєкту, обговорення проблеми поводження з побутовими відходами. 2. Формулювання проблемного питання. 3. Надання інструкцій щодо створення плаката (структура, обов'язкові елементи, вимоги).
2. Дослідницький етап	1. Пошук та опрацювання інформації про види відходів, їх сортування та переробку. 2. Вивчення системи кольорового маркування сміттєвих контейнерів. 3. Відбір ілюстрацій, прикладів, порад для побуту.
3. Творчий етап	1. Створення індивідуального плаката із зазначенням типів відходів, правил їх сортування та мінімізації. 2. Оформлення візуальної частини: підписи, схеми, малюнки, рекомендації.
4. Презентаційний етап	1. Усна доповідь учнів перед класом з демонстрацією плаката. 2. Пояснення ключових ідей: що сортувати, як і навіщо. 3. Колективне обговорення.
5. Підсумковий етап	1. Проведення рефлексії: що нового дізнався/лась, як це стосується мого життя. 2. Обговорення найбільш вдалих ідей. 3. Оцінювання проєктів за критеріями: змістовність, оформлення, переконливість виступу, екологічна актуальність.

3.5. Проєкти для учнів 10-ого класу

У старшій школі проєктна діяльність набуває особливої значущості, адже учні вже мають сформований досвід роботи з різними джерелами інформації, навички аналізу та синтезу знань, достатній рівень самостійності. Зокрема, в 10 класі, відповідно до чинної навчальної програми з географії, вивчається соціально-економічна географія світу, що відкриває широкі можливості для впровадження проєктних методів у країнознавчому аспекті.

Східна Азія: країни контрастів та розвитку

У межах вивчення теми «Азія» було реалізовано навчальний проєкт під назвою «Східна Азія: країни контрастів та розвитку». Його основною метою стало поглиблення знань про географічні, економічні та культурні особливості країн Східної Азії, а також розвиток в учнів умінь порівнювати, систематизувати інформацію, працювати з візуальними джерелами та презентувати результати своєї роботи. Детальна структура проєкту, типологія, мета, очікувані результати та міжпредметні зв'язки подані у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Східна Азія: країни контрастів та розвитку.
Тип проєкту	Груповий, інформаційний, короткотривалий, країнознавчий.
Об'єкт дослідження	Географічне положення, економіка, спеціалізація, культура та цікаві факти країн Східної Азії.
Освітній продукт	Індивідуальні стінгазети, що презентують вибрані учнями країни Східної Азії з урахуванням їх особливостей і контрастів розвитку.
Мета проєкту	Розширити знання про країни Східної Азії; навчитися аналізувати географічні та економічні особливості різних країн; розвивати дослідницькі та творчі здібності учнів через самостійну групову роботу.
Проблемне питання	У чому полягають головні контрасти країн Східної Азії, та як ці особливості впливають на їхній сучасний розвиток?
Передбачений	Учні поглиблюють знання про окремі країни Східної Азії,

Компонент проєкту	Зміст
результат	вчать порівнювати їх, висвітлювати специфіку через цікаві факти, економіку та культуру. Результатом є змістовні, оформлені стінгазети та участь в обговоренні.
Очікувані освітні компетентності учнів	Ключові компетентності: уміння навчатися, комунікація, міжособистісна співпраця, культурна обізнаність. Предметна компетентність: географічна грамотність, уміння порівнювати країни за різними показниками, формулювати висновки.
Міжгалузеві зв'язки	Історія. Вплив минулого на сучасний розвиток країн; Економіка. Моделі господарства, спеціалізація; Мистецтво. Оформлення газети, національні символи.

Проєкт був реалізований у кілька послідовних етапів, що дозволили організувати навчальну діяльність учнів логічно та методично виважено. На початковому етапі учні ознайомлювалися з завданням, обирали країну для дослідження та працювали в групах, формуючи первинне бачення проблеми.

Таблиця 3.14

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою та форматом проєкту. 2. Розподіл учнів на групи. 3. Вибір країни кожною групою. 4. Визначення основних джерел інформації.
2. Дослідницький етап	1. Пошук інформації про обрану країну (географічне положення, економіка, культура, спеціалізація країни, цікаві факти). 2. Відбір ключових матеріалів. 3. Узагальнення і аналіз інформації.
3. Творчий етап	1. Розробка структури та дизайну стінгазети. 2. Написання текстів, добір візуальних матеріалів, оформлення.
4. Презентаційний етап	1. Представлення стінгазет у класі. 2. Класне обговорення спільних та відмінних рис між країнами.
5. Підсумковий етап	1. Рефлексія: що було новим і цікавим у роботі над проєктом. 2. Формулювання узагальнених висновків щодо розвитку країн Східної Азії.

Далі відбувався збір і критичне опрацювання інформації з різних джерел, під час якого школярі не лише шукали факти, але й вчилися оцінювати їхню достовірність та значущість. Наступна частина роботи була присвячена створенню освітнього продукту – кожна група оформлювала індивідуальну стінгазету, яка мала відобразити унікальність обраної країни та розкрити її контрасти розвитку. Завершальним етапом стала презентація результатів у класі, під час якої учні не лише ділилися власними висновками, а й порівнювали досліджені країни, дискутували, ставили запитання один одному, демонструючи активну взаємодію. Короткий опис усіх етапів роботи наведено у таблиці 3.14.

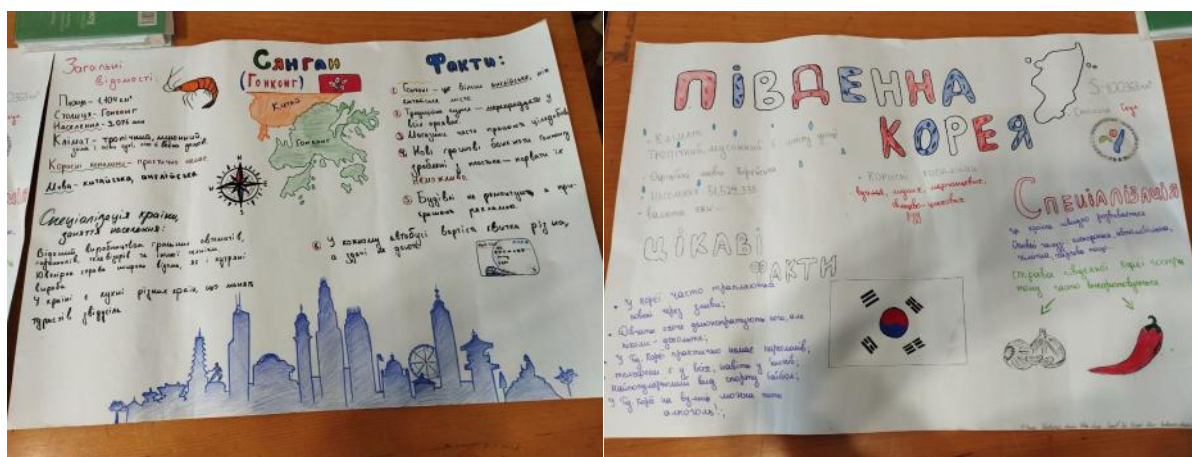

Рис.3.13-3.14. Робота учнів на тему проєкту «Східна Азія: країни контрастів та розвитку» (фото автора, зроблені під час проходження педагогічної практики)

Іншим прикладом реалізації проєктної діяльності в межах вивчення курсу «Соціально-економічна географія світу» в 10 класі став індивідуальний творчо-інформаційний проєкт, присвячений Великій Британії. Цей проєкт був спрямований не лише на закріплення країнознавчих знань, а й на розвиток умінь узагальнювати, структурувати інформацію, оформлювати її в стислій, зрозумілій і креативній формі, з урахуванням сучасних вимог до візуального подання матеріалу.

Англійський акцент світу: Візитівка Великої Британії

Проект мав назву «Англійський акцент світу: Візитівка Великої Британії», і його сутність полягала в тому, що кожен учень створював індивідуальну письмово-графічну візитівку країни за заданою структурою. Такий формат дозволив поєднати дослідницьку, аналітичну та творчу діяльність, що є важливою умовою формування географічної та інформаційної компетентностей. Повну характеристику проекту наведено в таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

Паспорт проекту

Компонент проекту	Зміст
Назва проекту	Англійський акцент світу: Візитівка Великої Британії.
Тип проекту	Індивідуальний, інформаційно-пізнавальний, короткотривалий, творчий, країнознавчий.
Об'єкт дослідження	Основні географічні, економічні, політичні та культурні характеристики Великої Британії у форматі короткої «візитівки країни».
Освітній продукт	Індивідуальна візитівка країни, оформлена в робочому зошиті (з елементами графіки, символіки та стислої інформації за визначеним планом).
Мета проекту	Поглибити знання учнів про Велику Британію, навчити узагальнювати та структурувати країнознавчу інформацію, розвивати творчість і навички самовираження.
Проблемне питання	Як географічне положення, ресурси та історичні особливості формують сучасний імідж Великої Британії у світі?
Передбачений результат	Учні створюють коротку письмову візитівку Великої Британії з ключовими характеристиками та цікавими фактами, презентують її усно в класі.
Очікувані освітні компетентності	Ключові компетентності: уміння навчатися впродовж життя, комунікативні навички, культурна обізнаність, креативність. Предметні компетентності: географічна грамотність, аналіз просторової інформації, вміння презентувати країну.
Міжгалузеві зв'язки	Історія – вплив історичного минулого Британії на її геополітичну роль; Англійська мова – використання назв, термінів, гасел англійською мовою; Інформатика – пошук, обробка, систематизація матеріалів з цифрових джерел; Мистецтво – оформлення візитівки: прапор, кольори, символи.

У реалізації проєкту акцент було зроблено на формуванні в учнів умінь добирати найсуттєвішу інформацію, не перевантажуючи зміст фактологією, а також на розвиток креативності – кожна візитівка мала не лише відображати базові географічні й економічні характеристики країни, а й містити елементи символіки, нестандартної подачі, влучних фактів, гасел, ілюстрацій. Учні самостійно знаходили матеріал у друкованих або цифрових джерелах, критично його оцінювали, систематизували та оформлювали згідно з визначеним планом, який включав як базові характеристики країни, так і творчі компоненти.

Таблиця 3.16

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення учнів із темою та форматом проєкту. 2. Обговорення структури візитівки. 3. Формулювання проблемного питання.
2. Дослідницький етап	1. Пошук інформації про Велику Британію (географія, населення, клімат, економіка, символи, факти). 2. Відбір ключових відомостей.
3. Творчий етап	1. Оформлення індивідуальної візитівки в зошиті згідно з планом: площа, населення, валюта, релігія, форма правління, столиця, прапор, клімат, гасло, корисні копалини, основні галузі економіки, сільське господарство, транспорт, 5 фактів про країну тощо. 2. Ілюстрування прапора, символів.
4. Презентаційний етап	1. Усна презентація візитівки перед класом. 2. Обговорення доповідей, вражень і несподіваних фактів про країну.
5. Підсумковий етап	1. Колективна рефлексія: «Що нового дізнався/лась про Велику Британію?». 2. Оцінювання за критеріями: змістовність, оформлення, виступ.

Підготовка до проєкту передбачала попереднє обговорення плану візитівки, спільне формулювання проблемного питання, а також знайомство з форматом презентації результатів. У ході дослідницького етапу учні шукали та аналізували інформацію за визначеними критеріями. На етапі оформлення результати їхньої роботи набували індивідуального вигляду – кожен учень

намагався створити не лише змістовну, а й естетично привабливу візитівку, яка б виражала загальний образ країни. У фіналі роботи учні презентували свої візитівки перед класом, пояснювали вибір символів і структурних акцентів, ділилися несподіваними відкриттями про країну. Опис етапів роботи над проєктом представлено у таблиці 3.16.

Рис.3.15.-3.16. Робота учнів на тему проєкту «Англійський акцент світу: Візитівка Великої Британії» (фото автора, зроблені під час проходження педагогічної практики)

Реалізація різнотипних проєктів у 10 класі – інформаційно-творчого, аналітичного та країнознавчого – засвідчила широкий потенціал проєктної методики у формуванні ключових і предметних компетентностей учнів. Кожен проєкт був зорієнтований на розвиток різних навичок: креативності, аналітичного мислення, дослідницької діяльності, самостійності, уміння працювати в команді та презентувати результати. Завдяки інтеграції міжпредметних зв'язків, учні не лише поглибили географічні знання, а й набули

важливого досвіду у сфері комунікації, цифрової грамотності та критичного мислення, що цілком відповідає вимогам сучасної компетентнісної освіти.

3.6. Проєкти для учнів 11-ого класу

У 11 класі проєктна діяльність набуває особливої ваги, оскільки завершує формування ключових і предметних компетентностей учнів, готуючи їх до подальшого навчання, професійного вибору та активної громадянської позиції. Учні старшої школи вже володіють базовими навичками дослідження, критичного мислення, візуалізації інформації та публічного виступу, а отже – здатні виконувати більш складні, аналітичні та міждисциплінарні проєкти. У цей період акцент зміщується на самостійність у виборі теми, доборі джерел, структурі та оформленні освітнього продукту. Проєкти в 11 класі не лише поглиблюють предметні знання, а й вчать учнів аналізувати суспільні явища, глобальні процеси, формулювати власні висновки та позиції, що є важливими складовими компетентного випускника Нової української школи.

Одним із ключових питань, які вивчаються у курсі географії в старшій школі, є демографічні процеси у світі – тема, що має не лише навчальне, а й прикладне, соціальне та глобальне значення. Саме тому учням було запропоновано виконати дослідницько-аналітичний індивідуальний проєкт на тему «Демографічні процеси у світосистемі».

Цей проєкт мав на меті поглибити знання учнів про сучасну демографічну ситуацію у світі, причини й наслідки демографічних змін, а також навчити їх працювати з реальними статистичними даними, здійснювати порівняльний аналіз та візуалізувати інформацію у форматі комп'ютерної презентації. Зміст, структура та міжгалузеві зв'язки проєкту викладені у таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

Паспорт проєкту

Компонент проєкту	Зміст
Назва проєкту	Демографічні процеси у світосистемі.
Тип проєкту	Індивідуальний, дослідницько-аналітичний, короткотривалий, навчально-презентаційний.
Об'єкт дослідження	Демографічна ситуація в різних країнах світу: динаміка народжуваності, смертності, природного приросту, старіння населення, міграційні потоки.
Освітній продукт	Індивідуальна комп'ютерна презентація (PowerPoint) з графіками, картами та порівняльним аналізом.
Мета проєкту	Сформувати в учнів уявлення про сучасні демографічні процеси у світі, причини їх виникнення та наслідки для глобального розвитку; розвивати аналітичне мислення, вміння працювати з даними та візуалізувати інформацію.
Проблемне питання	Як демографічні процеси впливають на соціально-економічний розвиток країн і стабільність світової системи?
Передбачений результат	Учень створює презентацію з демографічного аналізу обраної країни/регіону, висвітлює динаміку населення, порівнює з іншими країнами, формулює висновки щодо тенденцій та викликів.
Очікувані освітні компетентності учнів	Ключові компетентності: навчання впродовж життя, цифрова грамотність, критичне мислення, самостійність у навчанні, вміння презентувати. Предметна компетентності : географічна грамотність, розуміння демографічних понять, навички аналітики та картографічного аналізу.
Міжгалузеві зв'язки	Історія та правознавство – вивчення історичних причин змін населення, міграцій, воєн, колоніалізму; Математика – аналіз статистичних даних, обчислення динаміки показників; Інформатика – створення комп'ютерних презентацій, робота з таблицями, візуалізація даних; Економіка – аналіз впливу демографії на економіку країн, ринок праці, соціальне навантаження.

Робота розпочалась із вступного заняття, де учні ознайомилися з термінами (демографічний перехід, природний приріст, міграція, урбанізація), прикладами демографічних викликів у різних країнах (старіння в Японії,

перенаселення в Нігерії, еміграція з України), а також з форматом проєкту. Кожен учень обрав одну країну або регіон для аналізу, після чого розпочав дослідження, використовуючи відкриті джерела статистики (ВООЗ, ООН, Світовий банк, національні бази даних). Опис етапів роботи над проєктом представлено у таблиці 3.18.

Таблиця 3.18

Передбачувані етапи роботи над проєктом

Етап роботи	Зміст
1. Підготовчий етап	1. Ознайомлення з темою та форматом проєкту на уроці. 2. Формулювання проблемного питання. 3. Інструктаж щодо вимог до презентації (структура, тривалість, джерела даних).
2. Дослідницький етап	1. Пошук та обробка статистичних даних про демографію (населення, народжуваність, смертність, ВВП, тривалість життя). 2. Порівняння показників кількох країн або регіонів. 3. Створення таблиць, графіків, карт.
3. Творчий етап	1. Створення індивідуальної презентації (від 8 до 12 слайдів). 2. Оформлення інфографіки, діаграм, карт. 3. Формулювання висновків та проблемних тверджень на основі зібраних даних.
4. Презентаційний етап	1. Усний захист презентації у класі (до 5 хв). 2. Обговорення почутих виступів: порівняння тенденцій у різних країнах.
5. Підсумковий етап	1. Колективне обговорення: «Яка країна має найбільші демографічні виклики – і чому?» 2. Рефлексія: що найбільше здивувало, що варто було б змінити у світовій демографічній політиці? 3. Оцінювання за критеріями: інформативність, аналітичність, якість презентації, глибина висновків.

Проектна діяльність у 11 класі – це дієвий інструмент розвитку самостійності, відповідальності, здатності працювати з інформацією та приймати рішення. Вона допомагає учням не лише закріпити й застосувати знання з географії у практичних умовах, а й побачити взаємозв'язок між різними навчальними дисциплінами та реальними проблемами світу. Такі проєкти розвивають аналітичне мислення, навички дослідження, ІКТ-

компетентності, вміння висловлювати та аргументувати свою точку зору, що є необхідними як для успішного складання НМТ чи ЗНО, так і для майбутнього громадянського та професійного життя.

РОЗДІЛ 4

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

4.1. Аналіз результативності впровадження методу проєктів у навчальному процесі

Аналіз результативності впровадження методу проєктів у навчанні географії базується на двох ключових джерелах даних: спостереженнях за навчальною діяльністю учнів та результатах проведеного анкетування серед здобувачів освіти 6-11 класів. Отримані дані дають змогу простежити реальний вплив проєктної діяльності на навчальні досягнення, мотивацію та розвиток ключових компетентностей учнів.

Передусім результати опитування свідчать про загалом позитивне ставлення учнів до проєктного навчання. Переважна більшість респондентів зазначила, що метод проєктів допомагає краще зрозуміти навчальний матеріал, зокрема через можливість практичного застосування знань, опрацювання теми в інтерактивній формі та залучення творчих елементів. Учні вказували, що проєктна діяльність сприяє глибшому осмисленню складних понять, а також формує міжпредметні зв'язки, що підсилює їх компетентісну готовність до розв'язання навчальних і життєвих проблем.

Аналіз відповідей показує, що учні схильні віддавати перевагу груповим формам роботи, адже саме вони забезпечують розвиток комунікативних, організаторських і соціальних умінь. При цьому значна частина респондентів визнає необхідність чіткішої організації проєктної діяльності, зокрема у формулюванні завдань та забезпеченні достатнього часу на виконання проєкту. Такі дані корелюють зі спостереженнями вчителя, який фіксує труднощі учнів на етапах планування та розподілу функцій у команді, що вказує на потребу подальшого формування навичок самоменеджменту та відповідальності.

Важливим індикатором ефективності впровадження проєктного методу є розвиток ключових компетентностей. За результатами анкетування найбільш

помітно формуються компетентності роботи в команді, критичного мислення, комунікації та вміння вирішувати проблеми. Це підтверджує, що проєктна діяльність виконує не лише освітню, а й виховну та соціалізуючу функції. Додатково простежується позитивна динаміка у практичному застосуванні цифрових технологій, оскільки значна частина учнів регулярно використовує мультимедійні інструменти для створення презентацій, карт, візуалізацій.

Загалом отримані результати засвідчують підвищення рівня навчальної мотивації: більшість учнів висловлюють бажання частіше працювати з методом проєктів, а також проявляють зацікавленість у міжшкільних або регіональних ініціативах. Це вказує на здатність проєктної діяльності виходити за межі звичайного уроку та створювати умови для розширення освітнього простору учня.

Таким чином, аналіз даних демонструє, що впровадження методу проєктів у шкільному курсі географії є педагогічно доцільним і ефективним. Метод забезпечує суттєвий приріст у сформованості ключових компетентностей, підвищує навчальну активність учнів та сприяє осмисленому засвоєнню навчального змісту. Водночас результати вказують на потребу подальшої оптимізації організаційних аспектів проєктної роботи, що стане предметом уваги у наступних етапах дослідження.

4.2. Аналіз результатів анкетування учнів, батьків і вчителів

Для оцінювання ефективності впровадження методу проєктів у курсі географії було проведено три цільові опитування: серед учнів 6-11 класів (86 респондентів), батьків (54 респонденти) та вчителів закладу освіти (12 респондентів). Отримані результати дозволили комплексно оцінити ставлення учасників освітнього процесу до проєктної діяльності, її вплив на навчальні результати та організаційні аспекти впровадження.

Результати учнівського опитування засвідчили загалом позитивне сприйняття методу проєктів. Переважна більшість учнів (78 %) відзначили, що

їм подобається працювати в проєктному форматі, тоді як лише 9 % висловили скоріше негативне ставлення (рис.4.1).

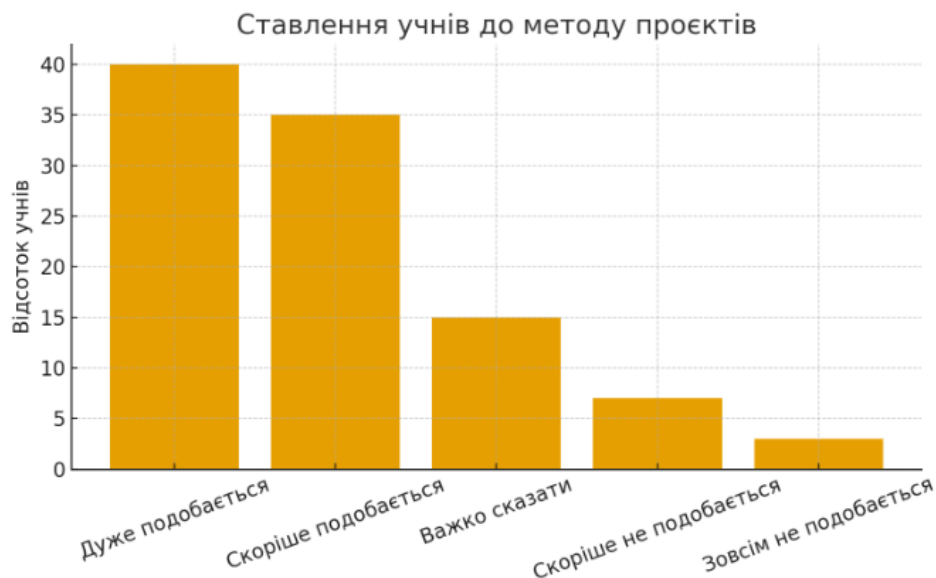

Рис.4.1. Ставлення учнів до методу проєктів

Найбільшою перевагою учні вважають можливість працювати в команді (62 %), застосовувати знання на практиці (58 %) та проявляти творчість (55 %) (рис.4.2). Водночас певні труднощі пов'язані з великим обсягом роботи (41 %) та складністю взаємодії в групі (27 %) (рис.4.3). Важливим результатом є те, що 72 % учнів вважають проєктну діяльність ефективною для глибшого розуміння географічного матеріалу, а 68 % відзначають розвиток таких компетентностей, як критичне мислення, комунікація та вміння вирішувати проблеми.

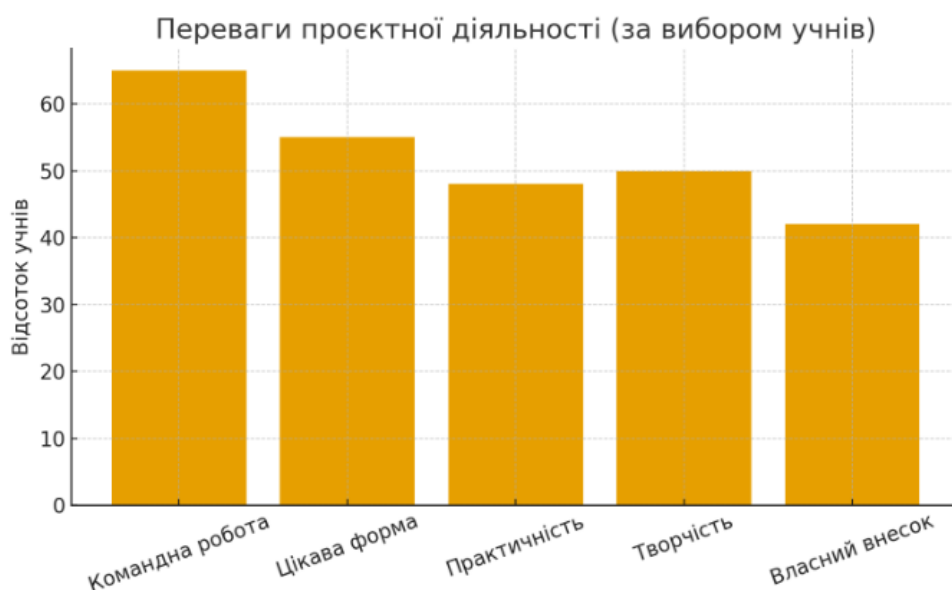

Рис.4.2. Переваги проєктної діяльності (за вибором учнів)

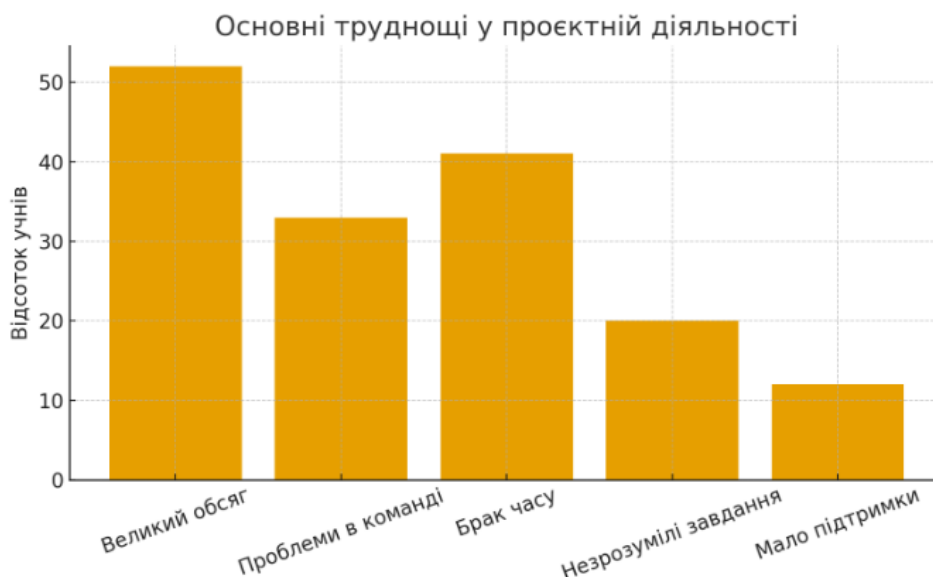

Рис.4.3. Основні труднощі у проєктній діяльності

Форми організації проєктної роботи демонструють змішану динаміку: 49 % учнів віддають перевагу груповим проєктам, 27 % – роботі в парах, і лише 24 % – індивідуальним завданням. При цьому 64 % респондентів вказали на потребу у збільшенні часу на виконання проєкту, а 52 % – на необхідність чіткіших інструкцій та етапності. Показово, що 71 % учнів висловили бажання частіше брати участь у проєктній діяльності, а 59 % – у міжшкільних або обласних проєктних ініціативах. Це свідчить про високу внутрішню мотивацію та запит на розширені формати роботи.

Опитування батьків виявило стримано-позитивне ставлення до проєктного навчання. Близько 68 % респондентів зазначили, що проєкти сприяють розвитку самостійності дітей, тоді як 22 % висловили занепокоєння через додаткове навантаження. Переважна більшість (73 %) підтримує використання проєктів як інструменту формування практичних умінь, і лише 11 % не бачать суттєвої користі. Однак батьки часто підкреслювали нерівномірний внесок дітей у групові роботи (42 %) і пропонували активніше відстежувати індивідуальний вклад.

Дані анкетування вчителів свідчать про високу методичну готовність до застосування проєктного підходу: 10 із 12 педагогів регулярно використовують проєктну діяльність, а 83 % вважають її ефективною для розвитку ключових

компетентностей. Серед труднощів педагоги називали дефіцит часу на якісне проведення всіх етапів (67 %), необхідність додаткових ресурсів (58 %) та складність об'єктивного оцінювання групових проєктів (75 %). Водночас учителі відзначили, що проєктна діяльність суттєво підвищує інтерес учнів до предмета (92 %) і сприяє формуванню стабільної навчальної мотивації.

Узагальнення результатів трьох анкетувань дозволяє зробити висновок, що метод проєктів сприймається як ефективний і корисний усіма групами учасників освітнього процесу, але потребує системного вдосконалення організаційних та оцінювальних механізмів. Виявлені тенденції підтверджують необхідність: чіткого структурування інструкцій і критеріїв оцінювання, оптимізації термінів виконання, удосконалення інструментів розподілу індивідуального внеску та розширення цифрових засобів підтримки проєктної діяльності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження комплексно охопило теоретичні, методичні та практичні аспекти впровадження методу проєктів у шкільному курсі географії та дозволило отримати обґрунтовані висновки щодо його ефективності для формування ключових компетентностей учнів.

По-перше, аналіз наукових джерел засвідчив, що метод проєктів має тривалу історію розвитку й еволюції від ідеї активного навчання до сучасної моделі компетентнісного підходу. Встановлено, що він поєднує пізнавальну, діяльнісну, творчу та соціальну складові, забезпечує залучення учнів до реальної практичної діяльності та сприяє формуванню інтегрованих умінь, які є затребуваними в сучасному освітньому середовищі.

По-друге, у роботі уточнено класифікацію проєктів з урахуванням специфіки шкільного курсу географії та окреслено вимоги до організації проєктної діяльності на уроках. Доведено, що грамотне поєднання інформаційних, дослідницьких, продукційних, оглядових і мультимедійних проєктів дозволяє забезпечити системність, послідовність і різнорівневість навчання учнів 6-11 класів.

По-третє, встановлено, що ефективність методу проєктів значною мірою залежить від професійної діяльності вчителя, який виступає організатором, консультантом і фасилітатором навчального процесу. Розроблений у роботі алгоритм впровадження проєктного навчання може бути використаний як технологічна модель для практичної роботи вчителя географії.

По-четверте, запропонований інструментарій оцінювання проєктної діяльності – що охоплює критерії змістової, процесуальної та презентаційної складових, а також самооцінювання, взаємооцінювання й зовнішню експертизу – забезпечує комплексний і справедливий підхід до визначення результатів навчальної діяльності учнів.

Практична частина дослідження та аналіз результатів анкетування учнів 6-11 класів підтвердили високу ефективність методу проєктів. Значна частина

здобувачів освіти (понад 70 %) позитивно оцінює проєктну діяльність, відзначаючи підвищення інтересу до вивчення географії, можливість працювати в команді, застосовувати знання на практиці та проявляти творчість. Учні вказують, що проєкти сприяють кращому розумінню складних тем, розвитку комунікативних навичок, критичного мислення та відповідальності. Отримані дані засвідчують, що впровадження проєктного навчання веде до зростання навчальної мотивації, а також підвищення рівня залученості школярів у навчальний процес.

Крім того, аналіз виконаних учнями проєктів довів позитивну динаміку їх змістової насиченості, аналітичності, уміння користуватися різними джерелами інформації та презентувати результати роботи. Це свідчить, що метод проєктів сприяє реальному формуванню предметних і ключових компетентностей, передбачених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що метод проєктів є ефективним інструментом модернізації шкільного навчання географії, який відповідає сучасним викликам освіти, забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичної діяльності, сприяє формуванню компетентної, активної й творчої особистості учня.

Отримані висновки підтверджують доцільність і перспективність системного застосування проєктного підходу на всіх етапах шкільного навчання. Розроблені в роботі методичні матеріали можуть бути використані у практичній діяльності вчителів, підвищенні кваліфікації педагогів, а також у створенні навчально-методичних комплексів із географії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусyak Г. Метод проектів у географічному красзнавстві. Географія та основи економіки в школі. 2011. № 3. С. 40-42.
2. Ассаул В. Метод проектів у виховній роботі. Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: науково-методичний посіб./ Київ: Департамент, 2008. с.520
3. Бабій К. Н., Бактарова А. М., Литвиненко І. Б. Нетрадиційний урок за проектною технологією: (урок географії). Географія. 2008. № 15-16. С. 49-51.
4. Башинська Т. Проектувальна діяльність - основа взаємодії вчителя та учня. 2003. № 7.
5. Белан Т. Г., Мельник А. В. Використання методу проектів в освітньому процесі учнів. Trends and directions of development of scientific approaches and prospects of integration of internet technologies into society : VI International science conference on basic sciences, arts, business and education, internet technologies and society, м. Stockholm, 23 лют. 2021 р. С. 362-365. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2021.I.VI>
6. Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І., Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики): колективна монографія / за ред. О.В. Овчарук. Київ, 2004. с.112
7. Бондарчук О. І. Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект. Київ. 2014. 336 с.
8. Василевська Л. С. Проектна діяльність методиста як засіб удосконалення професійної майстерності педагогів. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 6. С. 1-6.
9. Вішнікіна Л. П. Компетентнісно-формульовальний урок географії. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Географічні науки. 2016. № 5. С. 149-155. URL: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/198>
10. Галатюк Ю. М., Галатюк М. Ю. Системний підхід до аналізу та проектування навчально-пізнавальної діяльності. Актуальні питання у сучасній науці. Сер. Історія та археологія, державне управління, економіка, педагогіка, техніка, право. 2023. Т. 18, № 12. С. 823-835. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-823-835](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-823-835)

11. Географія 10-11 клас (Рівень стандарту). Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року. №698. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf>
12. Географія 6-9 класи (Рівень стандарту). Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року. №698. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf>
13. Герман О. І. Метод проектів у навчанні географії. Географія. 2004. № 23. С. 5-10.
14. Герман О. Розвиток соціальної компетентності педагога в контексті проектної технології географії. Географія та основи економіки в школі. 2009. № 10. С. 32-35.
15. Гриценко О. Учнівські соціально-екологічні проекти: діяльнісний підхід. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2017. № 10. С. 27-30.
16. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2009. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2009_2_7
17. Діброва І. О. Competency training in the discipline "Physical geography of continents and oceans. Географія та туризм. 2024. No. 75. P. 57-66. URL: <https://doi.org/10.17721/2308-135X.2024.75.57-66>
18. Дубіна В. В., Ковальчук Д. Ю., Митцева О. С. Управління проектами у навчанні: використання Scrum методології. Implementation of modern technologies in science : XIII International scientific and practical conference, м. Varna, 20 груд. 2022 р. С. 359-361. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2022.2.13>
19. Дубровська Є., Поп С. Особливості навчання географії за підходами нової української школи. Complexities of education of modern youth and students : XV International scientific and practical conference, м. Paris, 10 груд. 2024 р. С. 267-269. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2024.2.15>
20. Зеленська Л. І., Пятка Н. С., Грицько В. В. Методи і технології географічних досліджень у сучасному інноваційному просторі. Наукові записки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Сер. Педагогічні науки. Ужгород. 2024. Вип. 9. С. 175-179. URL: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.09.174

21. Ільченко В.Р. Теоретичні основи формування природничо-наукової картини світу. Формування природничо-наукової картини світу в учнів середньої школи. Київ Полтава. 2005. С. 17-26.
22. Ісаєва Г. М. Метод проєктів – ефективна технологія навчання учнів сучасної школи. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник / ред. С. М. Шевцова. 2003. С. 207-211.
23. Кілпатрик В. Проєктна діяльність у виховній роботі. Київ, 2008.
24. Ковальова К. І., Нападовська Г. Ю. Метод проєктів як засіб модернізації навчально-виховного процесу з географії. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Географічні науки. 2015. Вип. 2. С. 113-118. URL: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/144>
25. Комар І. В. Основи педагогічної діяльності тьютора в системі освіти. State of scientific research: methods and prospects for development across different fields : XXXIII International scientific and practical conference, м. Graz, 7 серп. 2024 р. С. 69-72.
26. Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», Київ, 30 вересня 2019 р. (наукове електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2019. 139 с.
27. Кондюк О. Застосування методу проєктів на уроках географії. Географія та основи економіки в школі. 2004. № 5. С. 19-22.
28. Кримський С. Б. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати. Проєкт і проєктування в сучасній цивілізації. Київ, 2003.
29. Ліпчевська І., Савчук А. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти під час виконання творчих проєктів. Methodological aspects of education: achievements and prospects : XXXI International scientific and practical conference, м. Rotterdam, 6 серп. 2024 р. С. 158-161. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2024.1.3>
30. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник / [на-ук. ред. І. Г. Єрмаков]. Київ: Департамент, 2003. 500 с.
31. Методичні аспекти контролю та оцінювання навчальних проєктів. Digital Library NAES of Ukraine. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3077/1/Методичні_аспекти_контролю_та_оцінювання_навчальних_проєктів.pdf

32. Надтока О.Ф., Мартинюк Т.С. Використання проектної діяльності в розрізі застосування інформаційно-комунікаційні технології на заняттях з географії. Інформаційні технології і засоби навчання: збірник наукових праць. Кривий Ріг: КДПУ. 2015. №6. вип. 45. с. 71-83.
33. Небикова Т., Омельченко В., Цимбал М. Ключові компетентності як педагогічна категорія. Solving scientific problems using innovative concepts : XIV International scientific and practical conference, м. Copenhagen, 13 берез. 2024 р. С. 97-100.
34. Освітня технологія: метод проєктів / І. В. Тимків та ін. Innovative scientific research: theory and practice : X International scientific and practical conference, м. Stockholm, 21 листоп. 2023 р. С. 336-338. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2023.2.10>
35. Островська М. Я. Метод проєктів – як один із ефективних засобів інноваційної технології, який використовують у НУШ. Наукові інновації та передові технології. 2022. Т. 10, № 8. С. 100-111. URL: [https://doi.org/10.52058/10.52058/2786-5274-2022-8\(10\)](https://doi.org/10.52058/10.52058/2786-5274-2022-8(10))
36. Оцінювання результатів навчання та критерії оцінювання проектної діяльності учнів. Освітній проєкт «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/rozrobka-kriteri-ocinyuvannya-proektno-diyalnosti-uchniv-na-urokah-himi-112277.html>
37. Полат Е. Нові педагогічні технології. М. : Посіб. для вчителів, 1997.
38. Прокопенко Л. І., Погосова Н. В. Формування дослідницьких умінь учнів основної школи засобами проектної технології навчання. Science and practice of today : IX Scientific and practical conference, м. Ankara, 16 листоп. 2020 р. С. 524-527. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2020.II.IX>
39. Романюк В. Діяльність здобувачів освіти через проєктні технології як метод ефективного навчання. Prospects and achievements in applied and basic sciences : IV International science conference, м. Budapest, 9 лют. 2021 р. С. 519-521. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2021.I.IV>
40. Рябець О. М. Проєктний підхід: видова структура, роль та функції наукових проєктів. Actual problems in education and introduction of new technologies : XXII International scientific and practical conference, м. Stockholm, 4 черв. 2024 р. С. 162-169. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2024.1.22>
41. Серватинська Н. Метод проєктів як спосіб виховання в учнів особистісних навичок. Сучасна школа України. 2017. № 1. С. 28-33.

42. Солодовник А. Д. Мотиваційна спрямованість та розвивальне значення методу проектів у процесі вивчення географії: скарбничка досвіду. Географія. 2006. № 6. С. 19-21.
43. Сопіна В. Навчальний проект з географії. Краєзнавство. Географія. Туризм. Шкільний світ. 2007. № 39. С. 6-7.
44. Стадник О. Г. Метод проектів у навчанні географії. Географія. 2007. № 1. С. 3-13.
45. Сташко Ж. Проектний метод навчання. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2019. № 1. С. 7-14.
46. Сухомлинська О.В. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933). : навч. посібн. Київ: Заповіт. 1996. 302 с.
47. Філіпенко Т. О. Упровадження методу проектів у навчанні географії. Географія. 2013. № 7. С. 20.
48. Чернюх О. Г. Системний підхід у навчанні як формування компетентності. State of scientific research: methods and prospects for development across different fields : XXXIII International scientific and practical conference, м. Graz, 7 серп. 2024 р. С. 84-86.
49. Чубіна Т. Метод проектів як освітня технологія. Scientific project on improving the environment : V International scientific and practical conference, м. Brussels, 17 жовт. 2023 р. С. 173-178. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2023.2.5>
50. Шевченко Т. Метод проектів у вивченні географії. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2014. № 7. С. 6-21.
51. Шовш К. С., Воробйова Л. Я. Використання проектних технологій в умовах нової української школи. Актуальні питання у сучасній науці. Сер. Історія та археологія, державне управління, економіка, педагогіка, техніка, право. 2024. Т. 26, № 8. С. 1023-1033. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8\(26\)-1023-1033](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-8(26)-1023-1033)
52. Що таке фасилітація і як вона може допомогти вчителю в класі. *Нова українська школа* | Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/2020/11/27/shho-take-fasylytatsiya-i-yak-vona-mozhe-dopomogty-vchytelyu-v-klasi/>
53. A review of project-based learning in higher education: student outcomes and measures / P. Guo et al. International journal of educational research. 2020. No. 102. P. 101586. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2020.101586>
54. A training method for low-rank convolutional neural networks based on alternating tensor compose-decompose method / S. Lee et al. Applied sciences. 2021. Vol. 11, no. 2. P. 643. URL: <https://doi.org/10.3390/app11020643>

55. Bulat V. Conceptual dimensions of educational project evaluation. Actual priorities of modern science, education and practice : XII International scientific and practical conference, Paris, 29 March 2022. P. 459-464. URL: <https://doi.org/10.46299/ISG.2022.1.12>
56. Digitalisation in higher education: mapping institutional approaches for teaching and learning / C. E. Tømte et al. Qual. High. Educ. 2019. No. 25. P. 98-114. URL: <https://doi.org/10.1080/13538322.2019.1603611>
57. Ertmer P. A., Otterbreit-Leftwich A. T. Teacher technology change: how knowledge, confidence, beliefs, and culture intersect. Journal of research on technology in education. 2019. No. 42. P. 255-284. URL: <https://doi.org/10.1080/15391523.2010.10782551>
58. Kilpatrick, Heard W. The project method. Teachers college record. 1918.
59. Knoll M. "A marriage on the rocks": an unknown letter by William H. Kilpatrick about his project method. Eric-online document 511129. 2010.
60. Knoll M. "I had made a mistake": William H. Kilpatrick and the project method. Teachers college record 114. 2012. No. 2. P. 45.
61. Knoll M. Faking a dissertation: Ellsworth Collings, William H. Kilpatrick, and the 'project curriculum'. Journal of curriculum studies. 1996. Vol. 28, no. 2. P. 193-222. URL: <https://doi.org/10.1080/0022027980280205>
62. Knoll M. Project method / ed. by D. C. Phillips. London : Sage, 2014. Vol. 2 : Encyclopedia of educational theory and philosophy. 665 p.
63. Knoll M. The project method: its vocational education origin and international development. Journal of industrial teacher education. 1997. Vol. 34. P. 59-80.
64. Project method efficiency for the teachers' professional activities / O. Kobernyk et al. Journal of curriculum and teaching. 2022. No. 11(1). P. 73. URL: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n1p73>
65. Project-Based learning as a coordination methodology between subjects in a chemical engineering degree / C. Carbonell et al. INTED proceedings. 2021. P. 5965-5974. URL: <https://doi.org/10.21125/inted.2021.1193>
66. Røe Y., Wojniusz S., Bjerke A. H. The digital transformation of higher education teaching: four pedagogical prescriptions to move active learning pedagogy forward. Frontiers in education. 2022. URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.784701>
67. Test and vaccinate or remove: methodology and preliminary results from a badger intervention research project / F. D. Menzies et al. VetRecord. 2021. No. 189. P. 5. URL: <https://doi.org/10.1002/vetr.248>